

Cirkus

10'78

CHRÁNĚNÁ KRAJINNÁ OBLAST SLAVKOVSKÝ LES

ALENA VRBOVÁ

KRAJINA U MARIÁNSKÝCH LÁZNÍ

Zeptej se

Ticho odpovídá

Jen vršky smrčin mlčí

Zlehka přeběhne srnčí

Mateřídouška dýchne golfovým polem

V podhoubí rostou tajemné mapy

V měsíčních nocích vítr lapi

první takt Chopina

Prameny v hloubkách volně tryskají

Rusalčí mlhy vsáklý vůni jív

Upíjíš vzduch Ten jiskřící tonik

Až vstanou pahorky z pradavných kronik -

Odejdeš jednou

Vrátlíš se znova

Dej na má slova

Aleena Vrbová
29.11.1978

PF '79

naučná stezka

DOUBÍ - SVATOŠSKÉ SKÁLY

21.září 1978 byl slavnostně zahájen provoz druhé naučné stezky v naší chráněné krajinné oblasti Slavkovský les. Investorem naučné stezky byl odbor kultury ONV Karlovy Vary, kde se u s.Maška soustředovaly všechny organizační prvky celého záměru. Vlastní zpracování výtvarného vzhledu tabulí provedl vynikajícím způsobem výtvarník a dobrovolný strážce CHKO SL s. Jan Sobotka z Karlových Varů. Metodickou pomoc, část řemeslnických prací a zabudování všech informačních panelů provedli pracovníci správy CHKO SL. Celkový vzhled informačních panelů je stejný jako v naučné stezce Kladská.

Dříve, než se seznámíme s textem a popisem jednotlivých zastávek, stručně alespoň několik základních dat. Naučná stezka je dlouhá 10 km - začátek je v Doubí u autobusové zastávky a ukončení v osadě Hory (celkem dvacet zastávek). Je možné projít tzv. malý okruh (Doubí-Svatošské skály - po visutém mostě přes řeku Ohři zpět po druhé straně řeky do Doubí), nebo již popisovaný velký deseti kilometrový okruh.

Porcelánky a zámek v Doubí - zast.č.1

Návštěvníci naučné stezky se zde seznamí s bohatou historií doubského zámku i s jednotlivými architektonickými formami, kterými zámek po dobu své existence procházel. Velice zajímavá je i část věnovaná slavné daubské porcelánce. Zde je pamatováno nejen na vlastní výrobu porcelánu, vzhled a srovnání s jinými výrobky z jiných porcelánek, ale v textu je i zmínka o stávce dělníků porcelánky v roce 1897. Zajímavá je i návštěva porcelánky Karlem Marxem.

Starý Loket - zastávka č.2

Skalní ostrožina nad levým břehem řeky Ohře, zvaná Starý Loket, patří mezi archeology k nejzajímavějším a nejznámějším místům v naší republice. Na tomto místě bylo sledováno osídlení mezolitickým člověkem ale i osídlení ostrožiny Slovany. Při čtyřech archeologických výzkumech bylo odkryto rozsáhlé slovanské hradiště.

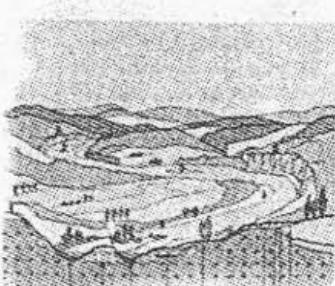
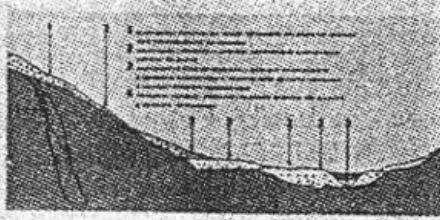
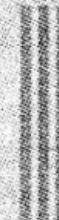
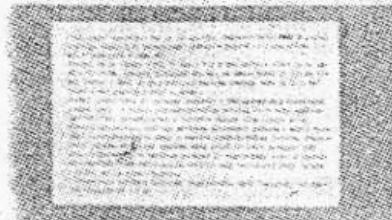
Řeka Ohře - zastávka č.3

Ze skalní ostrožiny je překrásný výhled do okolní krajiny. Hluboko pod skalou protéká řeka Ohře, která v úseku mezi Loktem a Karlovy Vary proráží Slavkovský les údolím hlubokým až 150 m. Text této zastávky se věnuje popisu řeky Ohře, ale i jejímu geologickému a geomorfologickému vývoji. Tabule je doplněna

naučná stezka
DOUBÍ - SVATOŠSKÉ SKÁLY
STARÝ LOKET

2

UKÁZKA VZHLEDU INFORMAČNÍHO PANELU. FOTO: ARCHIV OK ONV

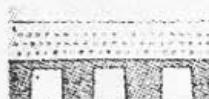
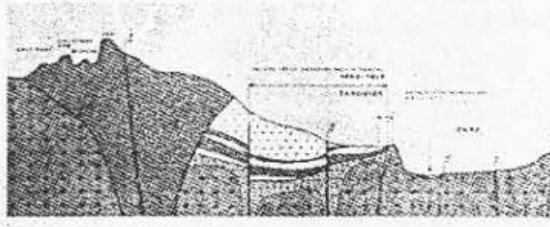

4

naučná stezka DOUBÍ-SVATOŠSKÉ SKÁLY

KOHNICKA ČINNOST V TAŠOVICÍCH

vynikajícími názornými geologickými řezy.

Hornická činnost v Tašovicích - zast.č.4

S rozvojem průmyslové výroby v průběhu 19. století se v celé oblasti i přímo v Tašovicích rozvinula těžba hnědého uhlí. Nejdříve to bylo formou tzv. selských kutaček, později pak vznikly i hlubinné doly. Na tuto těžební činnost je v celém okolí řada památek ve formě pinek - propadlin a odvalů. Této těžbě a geologickému přehledu místa je věnována tato čtvrtá zastávka.

Chráněná krajinná oblast Slavkovský les zastávka č.5

Obsah informační tabule je věnován

významu a přírodovědným zajímavostem CHKO Slavkovský les. Součástí je i mapa oblasti a stručný výtah z návštěvního řádu.

Štola Benátčanů - zastávka č.6

Zastávka je věnovaná bohaté hornické činnosti, která je typická pro celou oblast. V místě je vyústění štoly ze 16. století, kterou pravděpodobně vybudovali tzv. Benátčané, kteří na Karlovarsku pátrali po drahých kovech. Není vyloučeno, že zdejší těžba a zpracování železa jsou v přímé souvislosti s hospodářským životem slovanského hradiště Starý Loket.

Svatošské skály - zastávka č.7

Na panelu jsou podrobně popsány histo-

riské, geologické a geomorfologické poměry státní přírodní rezervace Svatošské skály.

Lesní porosty - zastávka č.8

Území je charakteristické zcela změnou dřevinnou skladbou z původních porostů s převahou buku na porosty smrkové, pomístně borové. Na pravém břehu řeky Ohře na strmých svazích (tzv. Kožich hřbetů) se nacházejí ještě zbytky původních bukových porostů. Této problematice dřevinné skladby okolí je věnována většina textu informační tabule. Najdeme zde i zmínku o nejzajímavějších květinách, které se v okolí vyskytují.

Těžba cínu v Pochří - zastávka č.9

Již ve 14. století byla v užším povodí řeky Ohře na úseku od Chebu až po Karlovy Vary exploatačná řada rudných nalezišť důlními prospektory, kteří hledali v říčních náplavech užitkové nerosty, především zlato a cín. Na tuto činnost je v okolí celá řada dokladů.

Naleziště Karlovarských dvojčat - zast. č.10

Náhorní plošina svažující se k Lokti a polní terény jihozápadně od Suku jsou nalezištěm tzv. Karlovarských dvojčat. Jedná se o srůsty krystalů živce (ortoklasu) vzniklých po krytalizaci v žulovém magmatu.

V rámci svých mineralogických výzkumů na Karlovarsku se Karlovarskými dvoj-

čaty zabýval i J.W. Goethe. Již v roce 1807 popsal tuto mineralogickou zvláštnost v pojednání o nerostech karlovarského okolí.

Hora Suk - zastávka č.11

Nejvýraznější krajinnou dominantou ovládající horizont západně od Karlových Varů je hora Suk (579 m). Této geologické zajímavosti je věnován celý text této jedenácté zastávky. Autoři textu nezapoměli ani na popis zvláštní flory, která se na místě vyskytuje.

Obec Hory - zastávka č.12

Hory - původně zemědělská obec, lenní osada, příslušející od středověku Iokatským hradním pándům. O bohaté historii a vývoji osady se podrobně dozvítě vše potřebné na této poslední zastávce. Cást informací je i věnována novodobé historii.

Zemědělské noviny

Karlovy Vary (zfa)- Ve druhé polovině září byla otevřena v pořadí již třetí naučná stezka Doubí-Svatošské skály, která je nejdelší. Měří 10 km a jejích dvanáct zastávek je věnováno různé problematice - bohatství historie předměstí Karlových Varů i místnímu přírodnímu bohatství.

Nová naučná stezka zachycuje i pobyt významných osobností jako byli Goethe

naučná stezka
DOUBÍ-SVATOŠSKÉ SKÁLY
CÍRČEŇSKÁ KRAJINA ČSFR SLOVENSKÝ LPS

a Karel Marx, upozorňuje na architektonické památky i rozmanitou vzácnou flóru. Dokumentuje ale i původnost slovanského osídlení Pohoří již od jedenáctého století.

(Zemědělské noviny - ročník 34, číslo 234, 4. října 1978)

naučná stezka
DOUBÍ-SVATOŠSKÉ SKÁLY
TELA CÍRKEV V PŘEDĚLE

9

Panel 9 displays a detailed geological cross-section of a rock formation, likely sandstone, showing distinct horizontal layers. Labels on the right side of the diagram identify these layers: 'PRAVÝ PRVÝ VÝKOP' (right first excavation), 'PRAVÝ DRUHÝ VÝKOP' (right second excavation), 'LEVÝ PRVÝ VÝKOP' (left first excavation), 'LEVÝ DRUHÝ VÝKOP' (left second excavation), 'SOPA' (cone), 'SOPA' (cone), 'SOPA' (cone), 'SOPA' (cone), and 'SOPA' (cone). Below the main diagram are two small photographs of plants, and to the left is a larger text box containing descriptive text about the geological features.

naučná stezka
DOUBÍ-SVATOŠSKÉ SKÁLY
HORA SVĚ

11

Panel 11 shows a wide-angle photograph of a rugged, rocky landscape, possibly a valley or a series of gorges. In the lower-left corner, there is a text box with a small image of a plant at the bottom. In the lower-right corner, there is another text box with a small image of a plant at the bottom.

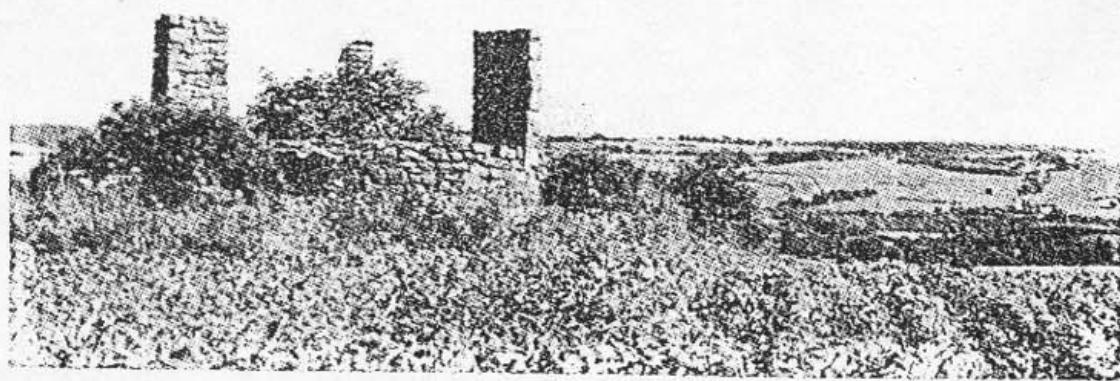
O.Baxa

STARÁ HORNOSLAVKOVSKÁ ŠIBENICE

Kuriozita, kterou se může pochlubit jen málo evropských měst, se nachází na svahu vzhlu Popraviště, kota 642 m, severně od Horního Slavkova. Jedná se o kamennou, dnes již značně sešlou stavbu kruhového půdorysu, která je zbytkem tzv. "práva", "spravedlnosti" nebo jak bychom dnes prostě řekli - šibenice.

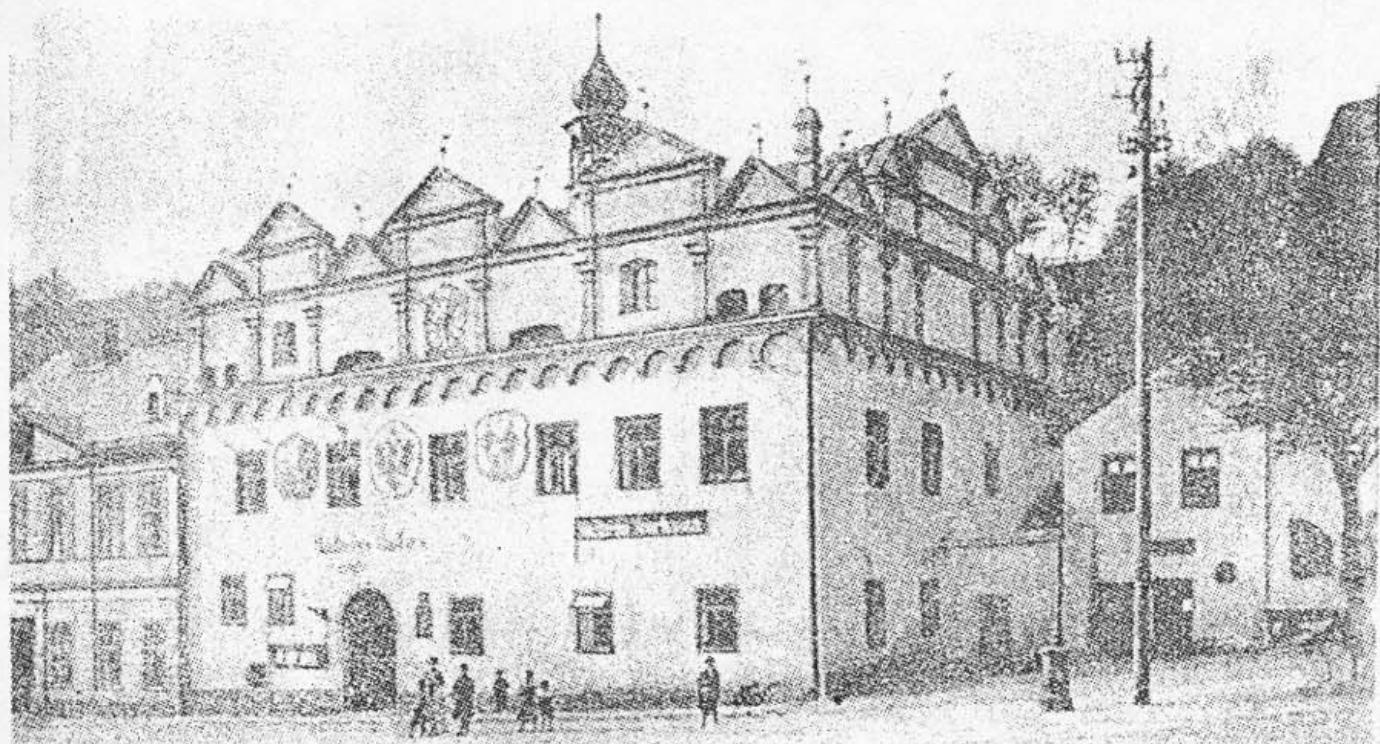
Zatímco se ve středověku v jiných městech užívaly ponejvíce šibenice dřevěné a případ od případu byly stavěny vždy nové, město Horní Slavkov si brzy po roce 1550 pořídilo šibenici zděnou, postavenou vysoko na svahu kopce nad městem. K tomuto účelu byl dokonce vykoupen kus pozemku od sousední obce Bošířany. K výkonu exekucí byl zván kat z Jáchymova.

Šibenice byla postavena takto: okrou-

hlá, 2,20 m vysoká věž, vnitřní průměr 5 m, kamenné zdivo 1,20 m silné tvořilo základ. Na tomto základě byly postaveny 6 m vysoké, kamenné pilíře tvořící pravidelný trojúhelník. Pilíře nesly silná, dřevěná břevna, na kterých viseli oběšenci tak dlouho, dokud uvolněné kosti nespadaly dolů. Počátkem našeho století byla tato stavba jako místní rarita částečně opravena. Při rekonstrukčních pracích byly uvnitř stavby pod nánosem sutin nalezeny čtyři zachované lidské kostry a množství jednotlivých kostí.

Ve starých radních protokolech je mimo jiné zmínka o popravě pěti vojen-

Pohled na bývalou radnici v Horním Slavkově z roku 1907. (Podle Gnirse foto O.Baxa)

ských zběhů - dragounů z regimentu hraběte Buquoye pro zločin drancování. Poslední "juštifikace" byla zde vykonána 15. září 1751.

Až do nedávné doby, asi do roku 1975, bylo možno v místě vchodu do kruhové stavby vidět kamennou skulpturu s městským znakem a latinským dcdatcem Hodie mihi, cras tibi (Dnes mně, zítra tobě, - volně přeloženo: "na každého jednou dojde"). Bohužel se zdá, že pomalu dochází i na několik málo posledních architektonických památek Horního Slavkova, z nichž na prvním místě lze jmenovat historický tzv. Pluhův dům a před nedávnou dobou ohněm zničenou renesanční radnici z let kolem 1550 (viz foto), stejně jako řadu v minulosti odstraněných historických měšťanských domů.

(Zpracováno podle A.Gnirse a R.Prosche)

Stanislav Burachovič, prom.fil.

STARÁ SLAVKOVSKÁ STEZKA

Územím Karlovarska procházela od ne-paměti celá řada důležitých komunikací. Jejich význam se v průběhu staletí měnil; některé se dochovaly a plní svou funkci dodnes, jiné upadly v zapomenutí a přestalo se jich používat - byly nahrazeny novými silnicemi či železnici. Mezi tyto zaniklé komunikace patří i tzv. Slavkovská stezka, cesta spojující Karlovy Vary s Horním Slavkem.

Stezka vznikla v době rozkvětu slavkovských cínových dolů počátkem 16.století a sloužila až do konce 18.století

jako frekventovaná obchodní cesta. Mezi slavným hornickým městem a rostoucími lázněmi panoval čilý hospodářský a spo-lečenský ruch. Stezkou se do Karlových Varů vozil kvalitní slavkovský cín. Zpracovávali jej zruční karlovarští cínaři, kteří svými výrobky dosáhli ve své době značného věhlasu. Z Karlových Varů se touto cestou jezdilo např. také do renomované latinské školy v Horním Slavkově.

Stezka začínala v Karlových Varech na Zámeckém vrchu za Slavkovskou branou a vedla dále přes zaniklou ves Oboru (Sv.Linhart), do Horního Slavkova. Význam této spojnice začal upadat koncem 18.století, kdy se do Horního Slavkova počalo jezdit přes město Loket novou silnicí.

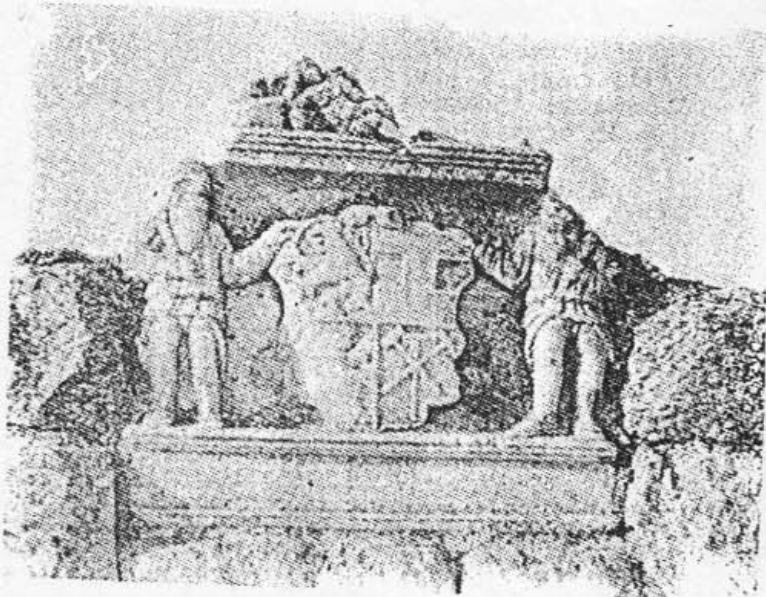
Z kdysi tak rušné komunikace dnes zůstala tichá lesní cesta, jejíž absolvování lze doporučit všem milovníkům odlehých a romantických přírodních partií. Stezka vede takřka ne-přetržitě krásnými lesy, střídají se tu daleké výhledy s bizarními skalisky a zasněnými rybníky. Krátce před Horním Slavkem stezka míjí zajímavou stavbu starého popraviště, jehož průčelí zdobil donedávna pískovcový reliéf slavkovského

Pluhův dům (uprostřed) jedna z nejkrásnějších historických budov Horního Slavkova.
(Podle Gnirse foto O.Baxa)

městského znaku z roku 1598. Městská památková rezervace Horní Slavkov je pokladnicí uměleckých památek z doby renezance a pozdní gotiky. Moderní život dneška se v tomto městě harmonicky snoubí s bohatým kulturním odkazem minulosťi.

Na severní východiště staré Slavkovské stezky se dostaneme nejlépe z obce Doubí u Karlových Varů (za SOS vesničkou). Celá trasa stezky, jejíž délka činí zhruba 10 kilometrů, je značena zeleně.

Znak Horního Slavkova (1598) na starém popravišti při Slavkovské stezce.
(Foto: Václav Houdeček, prom. práv.)

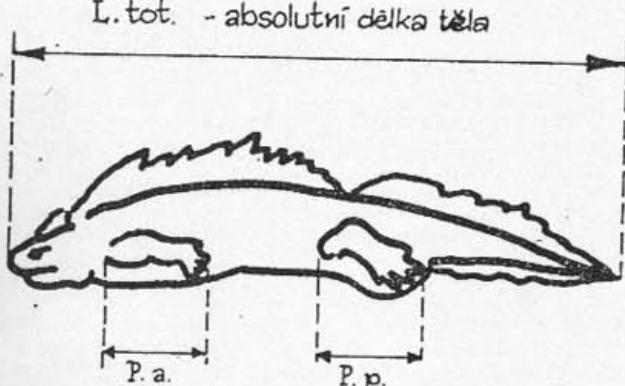
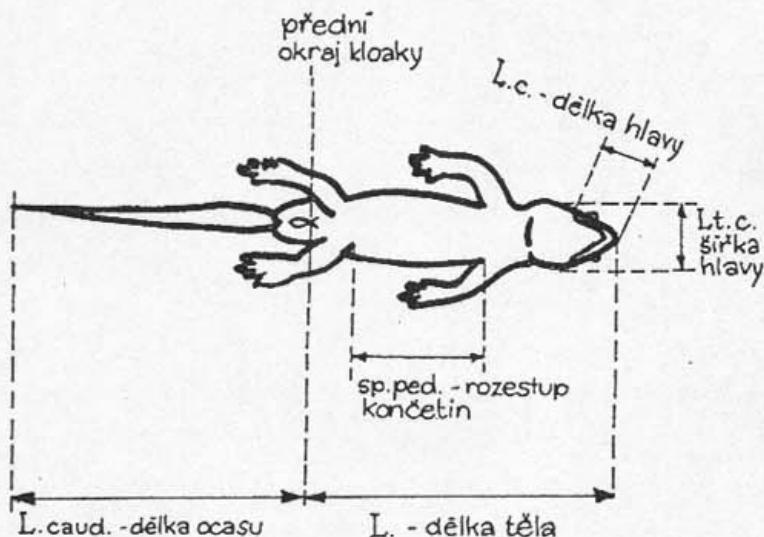
Petr Roth

(2)

FAUNISTICKÝ PRŮZKUM OBOJŽIVELNÍKŮ

*měření

Provádíme ho v případě, že není možno jiným způsobem spolehlivě určit druh (u čolků a hlevně u skokanů). Na připojených obrázcích je zakreslen způsob měření a důležité body, od nichž se měření provádí. Naše metoda je původně určena pouze pro živé obojživelníky; pro zjednodušení ji budeme používat i u mrtvých jedinců. Je proto vždy nutno uvést, šlo-li o zvířata čerstvá či fixovaná. Měříme různými způsoby, většinou stačí milimetrové měřítko. U skokanů je ovšem vhodná větší přesnost, zvláště u malých rozměrů (víčko, bubínek aj.).

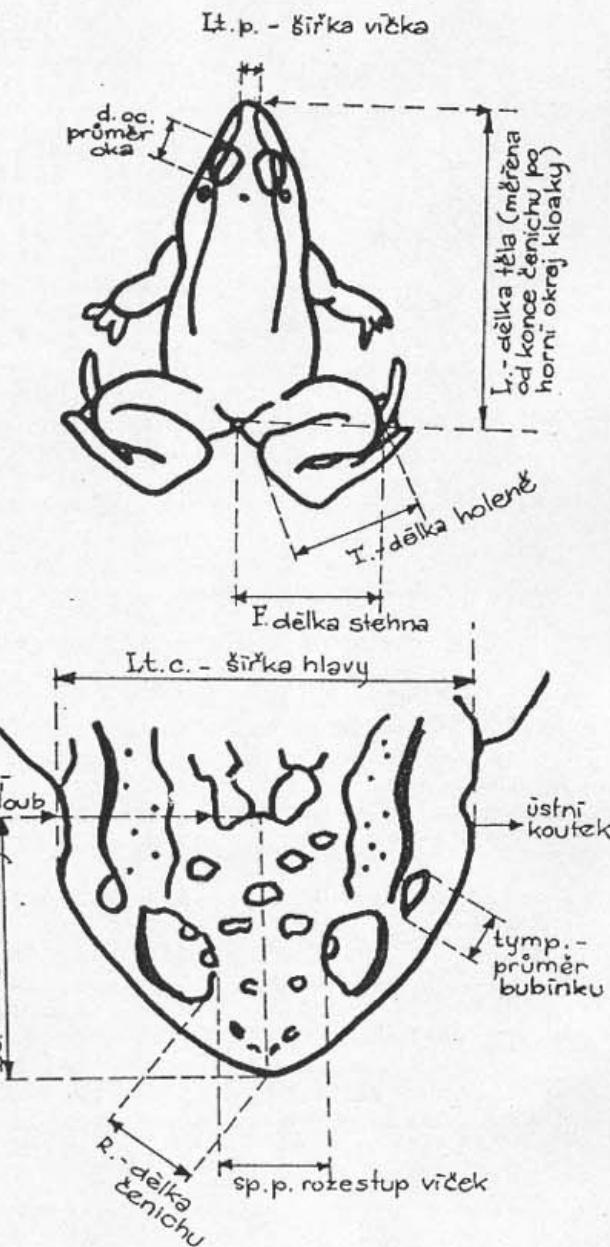
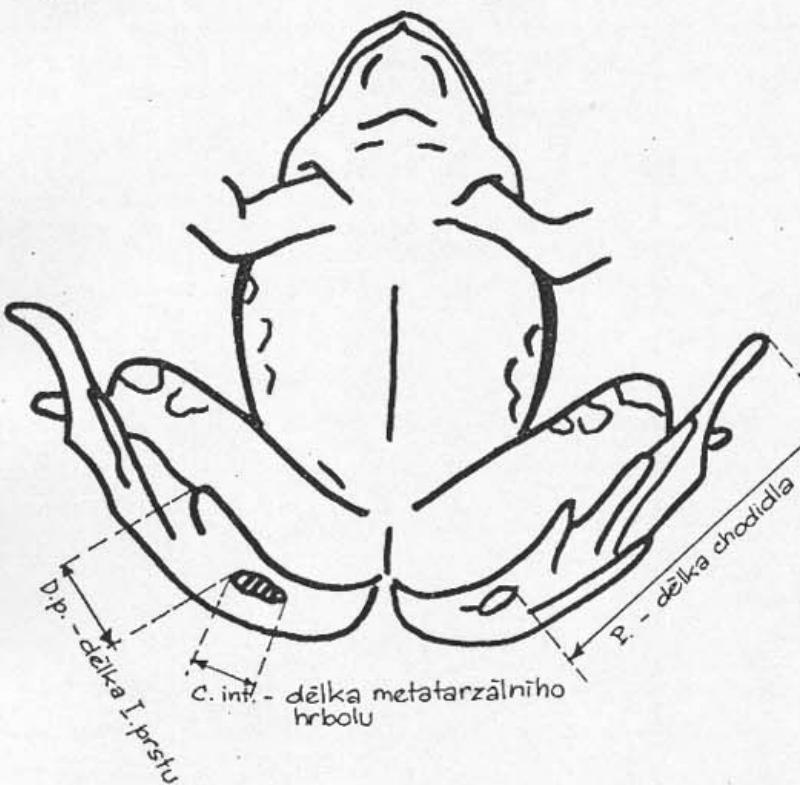
délky natažených končetin

* jedovatost

Ačkoli je jedovatost obojživelníků většinou hrubě podcenována, musíme ji vždy brát v úvahu. Práce s obojživelníky se nedoporučuje osobám s jemnou kožkou, alergickým na chemikálie. Po manipulaci s mlokem a s ropuchami neuškodí omýt ruce; při vetření kožních sekretů ropuchy do oka je nutno postupovat jako při poleptání slabou žiravinou. Jinak ale ropuchy žádný jed "nestříkají" a běžný styk s nimi není nijak nebezpečný.

Jiná je situace u kuněk. Ty vylučují

povrchem těla sliz, jehož západ připo- míná mrkvovité rostliny. Pozor! Pouhé silné vdechování může způsobit několika- hodinový akutní zánět nosní sliznice. Proto nikdy neutíráme ruce do kapesníku. Sekret může způsobit i těžký zánět spo- jivek a záněty dalších sliznic. Kromě toho spolehlivě zabíjí všechny obojživelníky, chované společně s kunkami. Proto kunky vždy oddělujeme a sáčky, v nichž byly, dobře propeřeme v tekoucí vodě. Na normální pokožku sekret nepůsobí, přes- to je nutné zachovávat opatrnost.

J. Harvánek: BRKOSLAV SEVERNÍ ZIMNÍ HOST SLAVKOVSKEHO LEZA

První předvoj tohoto krásného severského ptáka přilétá do oblasti Slavkovského lesa již uprostřed října. Koncem října a v listopadu se rozléhá jeho hlas v jeřabinových alejích, na okrajích lesů, na stráničích a pasekách, všude tam, kde rostou roztroušeně bobulové porosty a stromy. Náš zimní host - brkoslav severní - se ozývá vrčivým SIRR, hlubokým BRRRT či krátkým SRPS; někdy též flétnovým DÝ, podobně jako hýl. A za slunných zimních dnů se někdy ozve nehlásným a nenápadným skřípavým cvrčením, které se sice zpěvu jen málo podobá, ale přesto bývá kouzelným oživením zimního ticha naší přírody. Jeho zpěv se u nás však ozývá velice vzácně.

Brkoslav severní (*Bombycilla garrulus garrulus* L.) je skutečně vzácným zimním hostem naší slavkovské přírody, protože po zbytek roku ožívuje přírodu kolem severního polárního kruhu, v Evropě, Asii a Americe. K nám přilétá jen na sklonku

podzimu a svou krásu nám vystavuje na obdiv jen v zimě. K nám zalétá jen tehdy, když ho v jeho domovině mnoho napadaného sněhu donutí hledat si obživu jinde. Bývá u nás nepravidelným hostem, který obvykle v první polovině března opět odlétá.

Každé setkání s hejнем brkoslava bývá silným zážitkem. Je totiž velmi půvabný; a obzvláště na holém stromě působí pestrým dojmem. Svrhni stranu těla má totiž šedohnědou, jemně zbarvenou do červena. Na hlavě nosí chochołku medové barvy, obvykle nazad složenou, kterou zvláště při vzrušení vztyčuje. Na hrdle má černou skvrnu, na černém křídle žlutou a bílou kresbu. Černý ocas má na konci krásný žlutý lem. Přes oko se mu táhne černý proužek. Díky svému hebkému a hustému peří, které ho dokonale chrání před zimou, mu dává plnější a zavalitější vzhled. V porovnání připomíná velikostí špačka (délka 20 cm).

Je velmi důvěřívý. Za tuhé zimy ho najdeme i v parcích a zahradách, těsně u lidských obydlí a tehdy si ho můžeme zblízka prohlédnout. Nejen vůči člověku je málo plachý, ale k jiným ptákům je snášenlivý a nevášimavý. I když létá rychle a dobře, jeho pohyby jsou jakoby pomalé - váhavé, ale zrána a navečer ožije a je čilejší. Létá v tálých obloucích, křídly pohybuje

střídavě rychle a volněji. Svým letem opět připomíná špačka.

Ve své vlasti na vysokém severu si stáví pěkné hnizdo, pevně spletené z drobných větévek, lišejníků, trávy a mechů, vyplňané peřím a chlupy, do něhož samička snáší čtyři až šest světlemodrých, hnědě, černě a fialově kropenatých vajec. Barva vajíček jakoby napovídala krásný šat brkoslava, který na mládata čeká.

Jedná se o druh, který je zákonem chráněn. A tak, až se setkáme s tímto krasavcem uprostřed zimního slunného dne, zcela určitě zůstaneme tiše stát, protože na nás jeho prostřednictvím dýchne romantická délka rozlehlych sněhových plání, štěkot eskymáckých psů, ohromná stáda tahnoucích sobů a zarostlé tváře tvrdých, odvážných a silných lidí, žijících pod bílou oblohou severního polárního kruhu.

CHRÁNĚNÉ ROSTLINY (6) Slavkovského lesa TUČNICE OBECNÁ

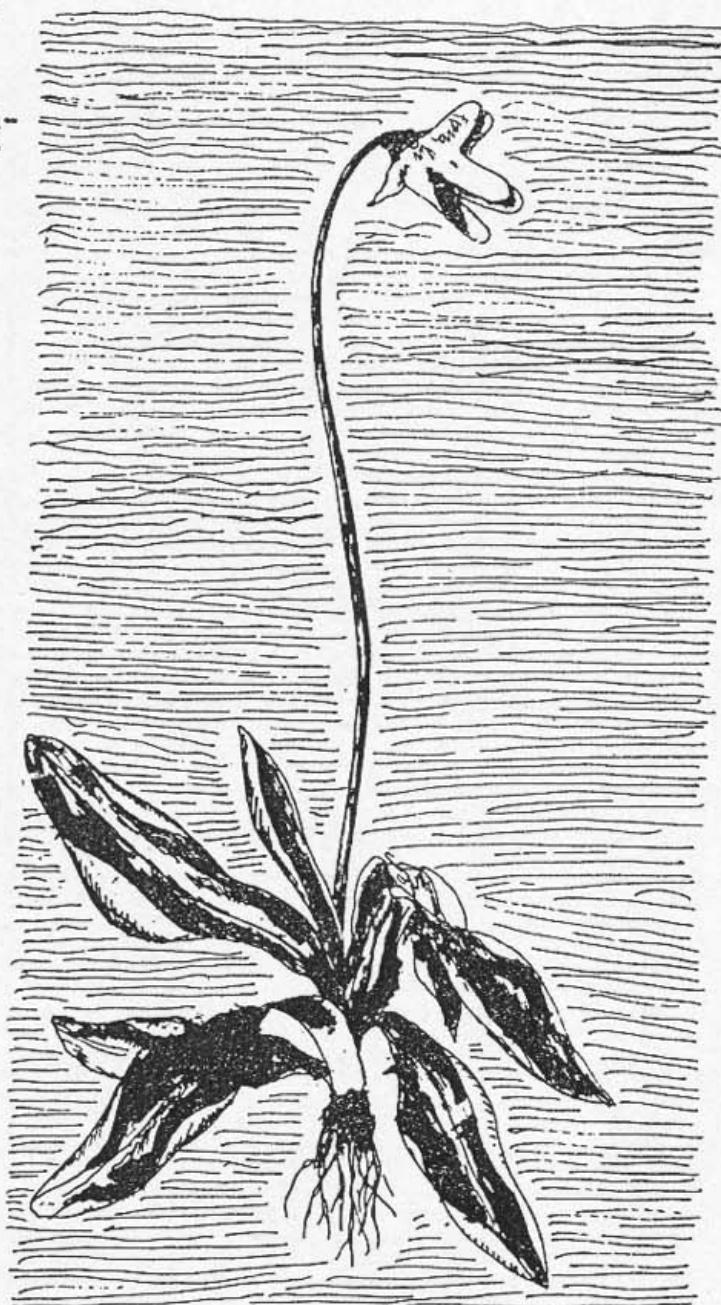
Tučnice obecná (*Pinguicula vulgaris* L.) patří do zajímavé rodiny rostlin čeledě bublinatkovitých, kde tvoří samostatný rod. Z celé čeledě se na území ČSSR vyskytuje jen osm druhů, z nichž v rodu tučnic jsou zastoupeny jen dva druhy. Jedná se o zajímavé zástupce masožravých rostlin, které jsou zákonem chráněné.

Na území naší republiky se vyskytuje tučnice alpská (*P. alpina* L.), kterou můžeme najít jen na vápencích Karpatské oblasti na Slovensku. Naše tučnice obecná má dvě plemena. Tučnice obecná česká (*P. vulgaris* ssp. *bohemica* Kraj./Dom.) je vyšší než náš zástupce Slavkovského lesa (10 - 25 cm). Naše tučnice se celým

jménem nazývá tučnice obecná pravá (*P. vulgaris* L.). Je pět až patnáct centimetrů vysoká, korunu má tmavě modrofialově zbarvenou, v ústí s bělavou skvrnou. Koruny jsou dvouupyské s ostruhou. Kvete od června do července. Jedná se o vytrvalou hmyzožravou rostlinu s masitými přízemními listy na lící žlaznatými, uspořádanými v růžici.

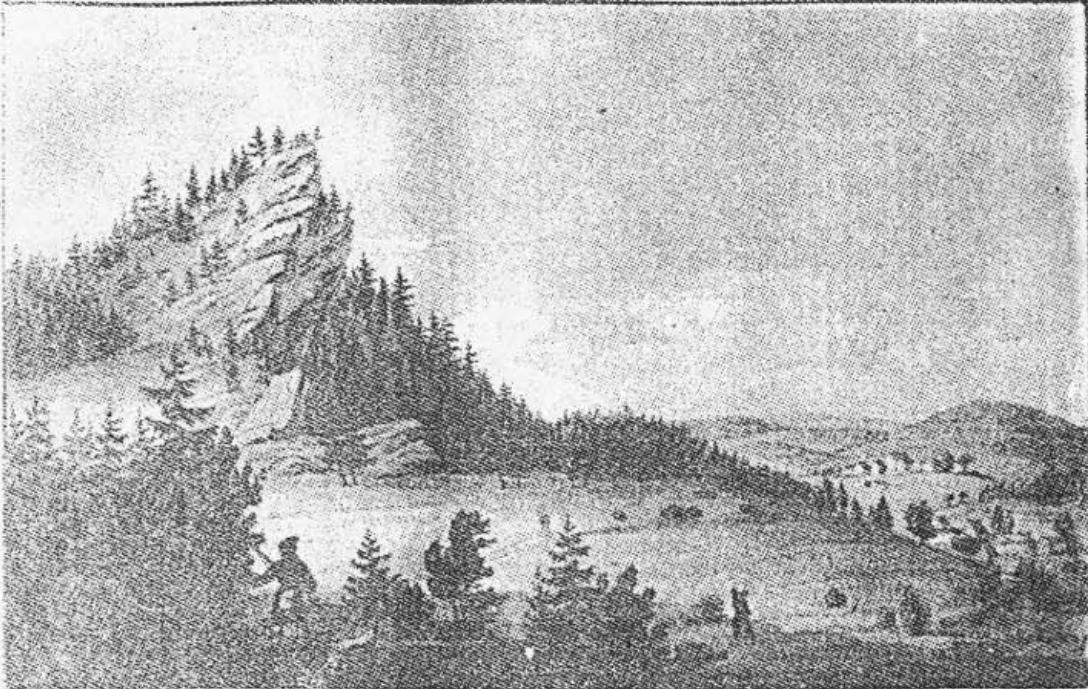
Tučnice obecná loví drobný hmyz podobně jako rosnatka okrouholistá. Hmyz se naláká na přízemní růžici listů, kde je podobné lapací zařízení jako u rosnatky, avšak toto lapací zařízení tučnice sedí jen na nepatrných stopečkách. Lovem drobného hmyzu si rostlina nahrazuje nedostatek dusíku obsaženého v půdním prostředí, ve kterém žije. (Podrobností stejně jako u rosnatky okrouholisté - viz Arnika č. 8/78 str. 23).

Tučnice obecnou najdeme jak v nižších polohách Slavkovského lesa, tak i na zamokřelých a rašelinových loukách náhorních plošin.

Šemnická skála kolem roku 1835. Kolorovaná rytina Antonína Arrighoniho (1788-1851)

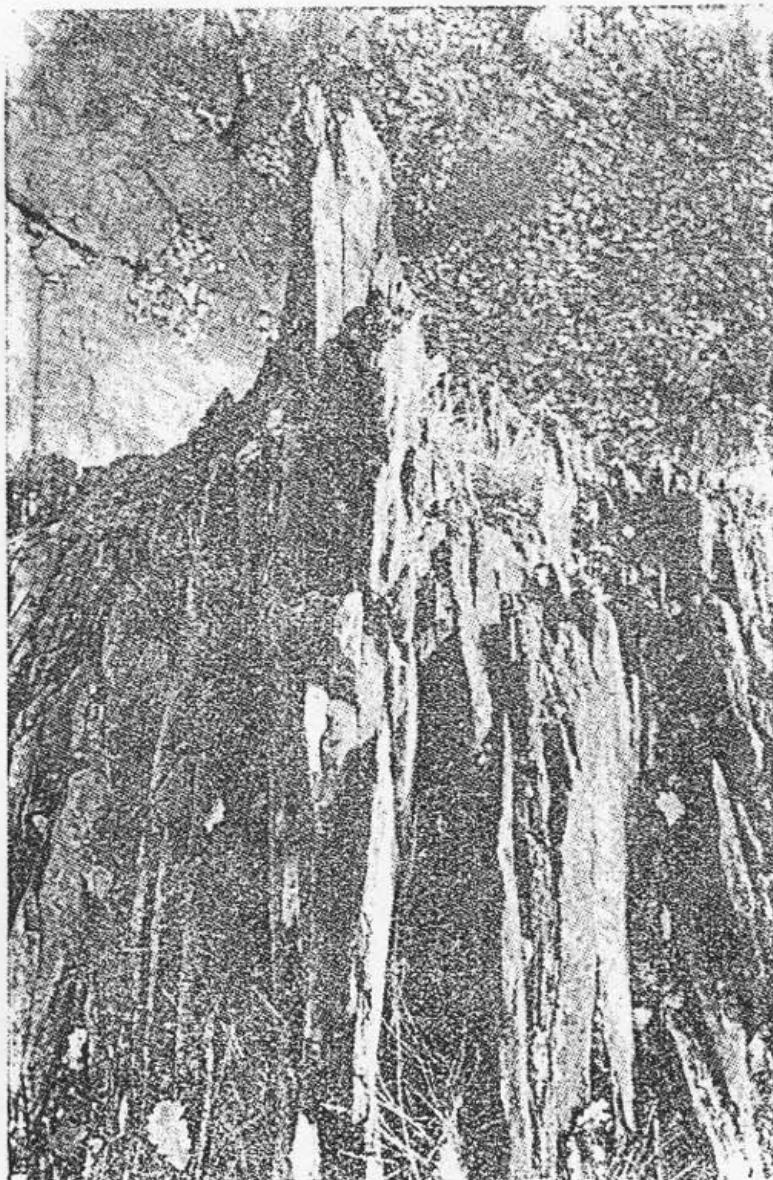
(Foto: Jiří Vávra)

Der Schomitzstein

Archiv Učivo vlastivodopisného muzea v Karlových Varech

naše vycházka: ŠEMNICKÁ SKÁLA

Jedním z nejzápadnějších výběžků Dourovských hor na území Karlovarského kraje je znělcový kužel Šemnické skály (644 m.n.m.). Region Šemnické skály byl roku 1933 prohlášen za státní přírodní rezervaci a patří k nejstarším chráněným územím okresu Karlovy Vary.

Vrcholek této pozoruhodné skalní partie ční vysoko nad okolní krajinou a již z dálky poutá pozornost svou bizarní strukturou. Zatímco od západu není vyvýšení skály nad terén příliš markantní, spadá její srázná východní stěna takřka 200 metrů do hlubiny.

Šemnická skála byla již od poloviny 19. století oblíbeným výletním cílem a vyhlídkovým bodem karlovarských lázeňských hostů. O její popularizaci se obzvláště zasloužili dva významní karlovarští rodáci - lékař Rudolf Mannl a knihtiskař František Franieck. Pro svou romantičnost bývala skála často vděčným námětem dobových vyobrazení. Divoce rozeklané scenérie dokonale splňovaly tematický ideál umělců tvořících své krajinomalby v romantickém duchu. Není bez zajímavosti, že vedle výtvarníků inspiroval skalní útvar i mnohé literáty k příležitostným poetickým reflexím (např. Ludwig Ganghofer).

Ve starších pracích najdeme pro skálu často označení Šemenice nebo

Deskovitá struktura znělce na vrcholu Šemnické skály
(Foto: Ing. S. Wieser)

také Heřmanův kámen - údajně na počest hraběte Heřmana Černína. V minulosti zdobil vrchol skály velký bílý kříž. O jeho původu kolovala zajímavá legenda, podle které se z útesu při pronásledování nevinné dívky zřítil i s koněm krutý hradní pán z Andělské hory. Zachráněná dívka pak z vděčnosti nechala na skále vztyčit kříž.

Na malé plošince asi 30 metrů pod vrcholem můžeme spatřit nepatrné zbytky zdíva - v těchto místech stávala dříve hájovna, jejíž součástí byla i pohostinská místnost pro turisty. Návštěvnost bývala značná. Skála sloužila v minulé republice také jako výcvikové středisko karlovarských horolezců.

Šemnická skála byla a je navštěvována především pro své jedinečné vyhlídkové možnosti. Vedle toho je však lokalita pozoruhodná i svou charakteristickou teplomilnou květenou a přirozenými lesními porosty. Těžko přístupné skalní stěny jsou sídlištěm naší největší a již vzácné sovy - výra velkého.

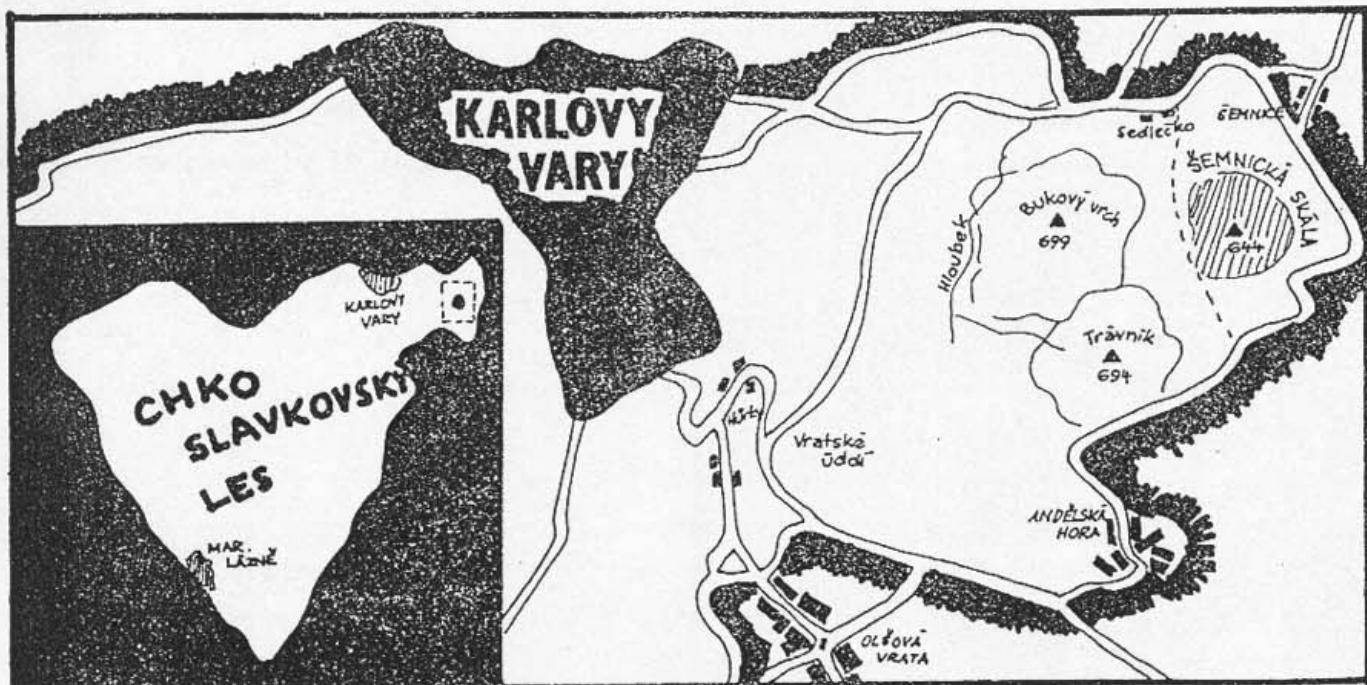
Návštěvu Šemnické skály lze doporučit v každé roční době, vjemové bohatství místa je nevšední. Harmonická jednota dalekých výhledů, opojné hlubiny šumících lesů a neopakovatelné atmosféry skalního světa zde hluboce působí na každého vnímavého pozorovatele.

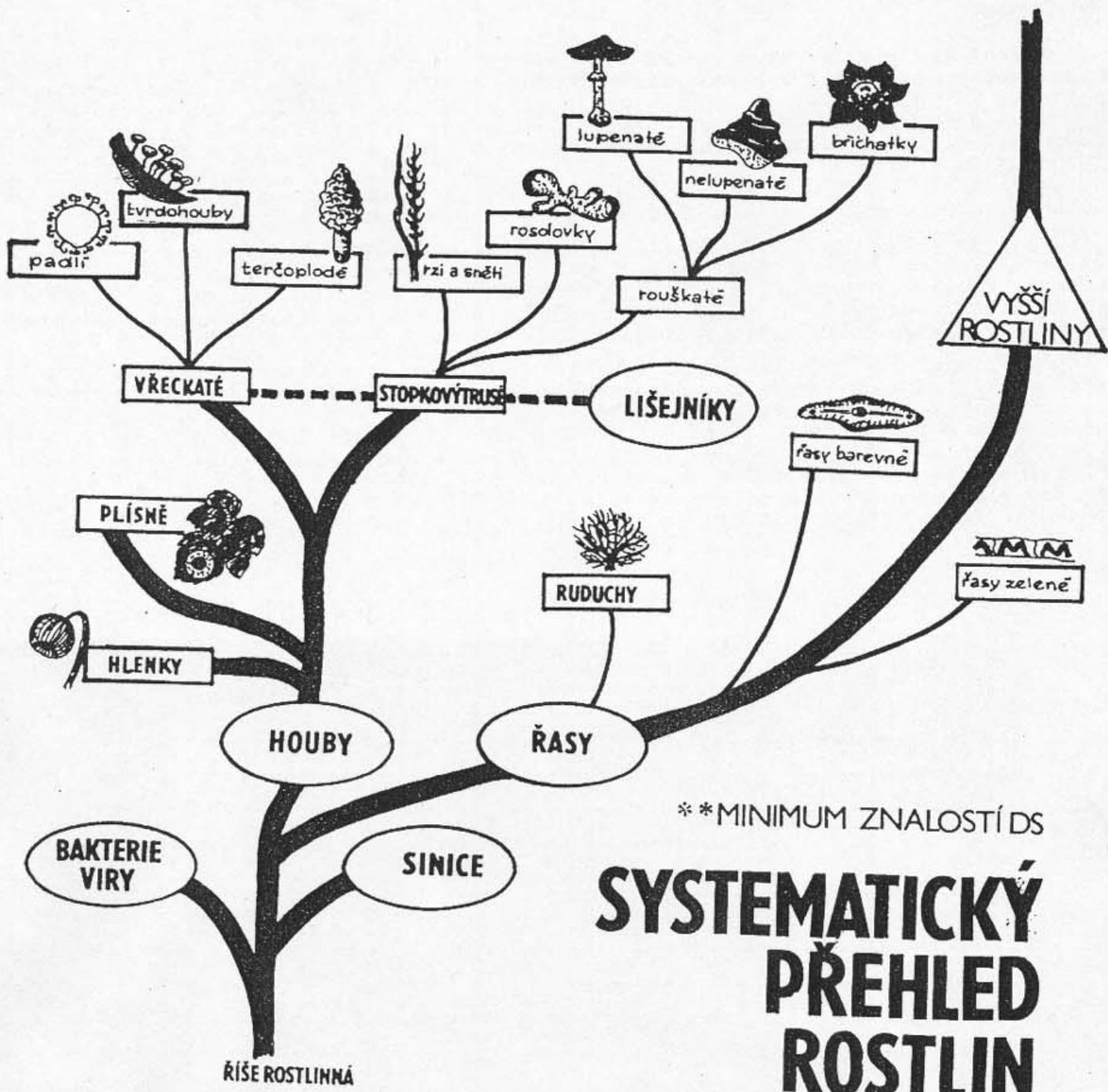
Z Karlových Varů vede na Šemnickou skálu červeně značená turistická cesta (směr Kyselka - Vojkovice).

Stanislav Burachovič, prom.fil.
(Karlovarské muzeum)

Foto: Ing. S. Wieser

**MINIMUM ZNALOSTÍ DS

SYSTEMATICKÝ PŘEHLED ROSTLIN

Množství nejrůznějších organismů, které na Zemi žijí, je nesmírné. Aby bylo vůbec možno získat jakýsi přehled o rozmanitých členech rostlinné i živočišné říši, bylo nutno vytvořit určitý systém, v němž by měl každý rostlinný nebo živočišný druh a každá skupina druhů své pevné místo. Zakladatelem moderní rostlinné i živočišné systematiky je slavný švédský učenec Carl Linne (1707 - 1778). Od jeho dob se tento systém pochopitelně značně změnil a stále se zdokonaluje.

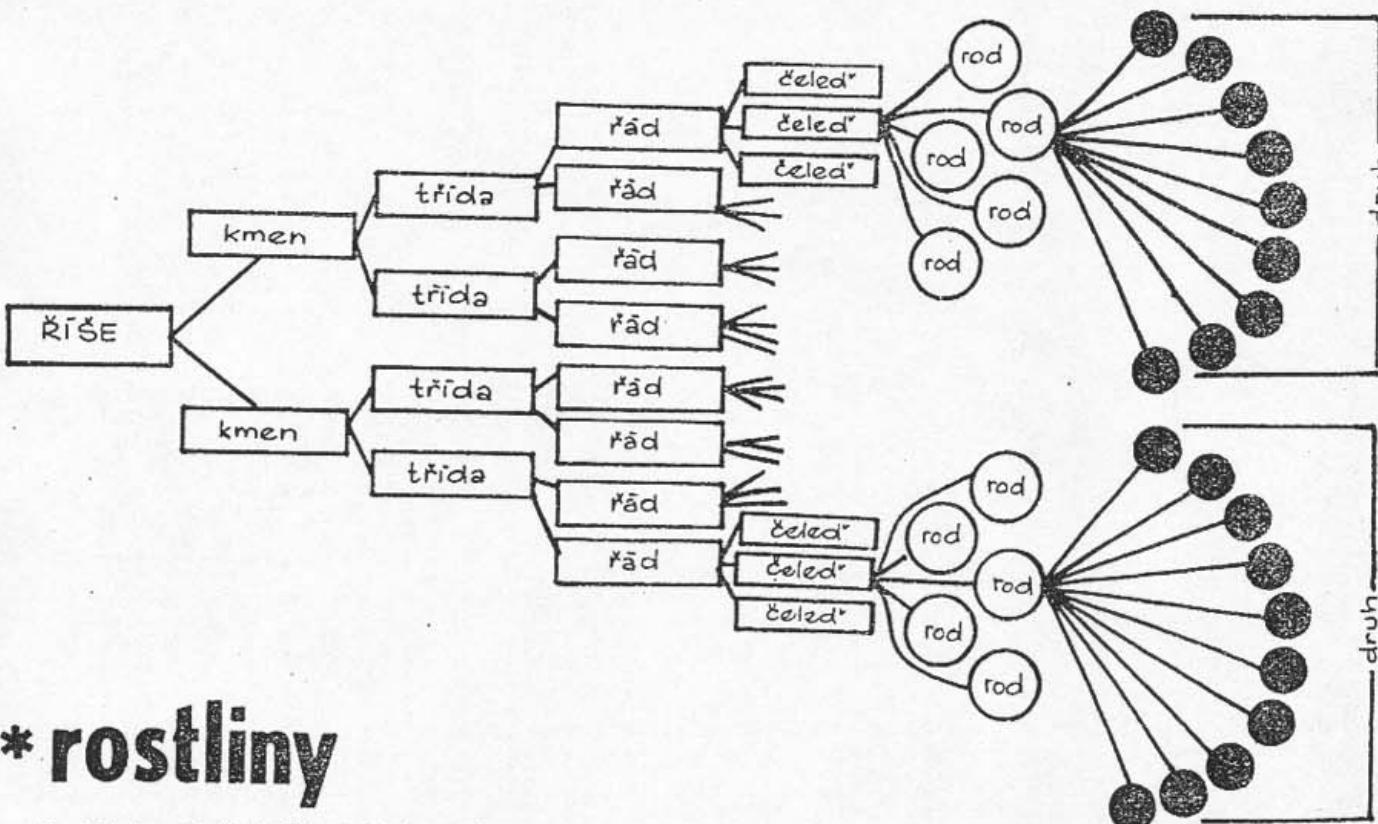
Jen málo druhů rostlin a zvířat má svá česká jména od pradávna, jako třeba vrba, hořec, hřib, jelen, liška nebo žížala. Zásoba starých jmen je však tak malá, že sotva stačí pro potřebu laika, který se o přírodu nijak zvlášť nezajímá. Člověk s hlubším zájmem už s tímto omezeným počtem jmen nevystačí. Každý lesník a myslivec například ví, že se nízká borovice z Třeboňska dosti značně liší od nízké horské borovice - kleče, nebo že jelen z českých lesů je jiný než jelen z lesů slovenských. Proto potřebujeme tyto borovice i jeleny odlišit i názvem. Lesník a myslivec - a vůbec všichni lidé, kteří se pro své povolání či z osobní záliby hlouběji zajímají o přírodu, potřebují tedy to, čemu odborníci říkají botanická a zoologická nomenklatura.

Botanické i zoologické názvosloví má své pevné zákony. A právě slavný Linné vymyslel geniálně jednoduchý princip: dvoučlenné názvy (binomickou nomenklaturu). Dával rostlinám a zvířatům dvě jména, jako mají lidé. Vycházel z praxe, že rodovou příslušnost vyjadřuje v lidské společnosti příjmení, druhovou pak jméno, a uplatnil tak týž princip i pro přírodní vědy.

Každá rostlina a každý živočich má tedy své jméno rodové, které ukazuje jejich příslušnost k nejbližší vyšší systematické jednotce. Náš příklad: rodové jméno borovice je latinsky *Pinus*, jelena *Cervus*. Další, druhové jméno je odlišuje od rostlin ká horská borovice se například nazývá borovice kleč (*Pinus mugo*). U nás hojný jelen se vyskytuje i v mnoha lesích jiných zemí Evropy i Asie a nazývá se proto nebo jelen evropský od ostatních druhů borovic či jelenů.

Často se vyskytuje jméno rostliny nebo zvířete složené ze tří slov. Co to znamená? Už jsme si řekli, že se nízká horská borovice poněkud liší od nízkých borovic z Třeboňska. Nikoli sice tak, aby šlo o dva samostatné druhy, ale přece jen do té míry, že je lze rozoznati. Tato odlišnost je vyjádřena právě tím třetím jménem: to označuje nižší systematickou jednotku, než je druh - takzvaný poddruh.

Důležitější než poddruhy a ještě nižší systematické jednotky jsou ovšem jednotky vyšší. Je jich mnoho, zmínime se tu však jen o těch hlavních, nejčastěji používaných. Je to především čeled, jednotka, která shruje několik navzájem příbuzných rodů. Její název se zpravidla odvozuje od nejtypičtějšího rodu, který je v ní zastoupen. V našem případě zní název čeledi borovicovité (*Pinaceae*) a jelenovité (*Cervidae*). Příbuzné čeledi vytvářejí dohromady řady, velké skupiny rostlin nebo živočichů, které větší jednotky zvané třídy. Nad třídami už stojí jen nejvyšší kategorie: kmeny a podkmeny.

* rostliny

Nejjednodušší živé bytosti na naší planetě jsou *bacterie*, mikroskopické organismy prakticky všudypřítomné. Stejně jako *sinci* - nejprimitivnější z rostlin - nemají ve svých tělesných bunkách pravé buněčné jádro.

Barevné řasy jsou velká skupina vodních rostlin, počínaje jednobuněčnými rostlinnými bičíkovci a konče vláknitými řasami nebo řasami s tkáňovými stélkami. Kromě chlorofylu obsahují i značné množství karotenoidů, barviv, které jim dodávají žlutavé, hnědozelené nebo čistě hnědé zbarvení.

Takzvané *rudechy* jsou převážně mořské a většinou mnohobuněčné rostliny. Ruduchy se vyvíjely zcela samostatně,

odlišně od ostatních skupin řas.

Velikou skupinu zelených řas tvoří nejčastěji sladkovodní jednobuněčné i mnohobuněčné rostliny, které často rostou v početných koloniích. Mají nesmírný význam z hlediska vývoje, protože od nich lze odvodit vývoj celé rostlinné říše až k vyšším rostlinám. Některé druhy se přizpůsobily i životu na souši.

Houbu v nejčirším slova smyslu jsou skupincou rostlin, které nemají zelené rostlinné barvivo - chlorofyl. Nedovedou tedy samy - na rozdíl od zelených

- tvořit organické látky, mohou je pouze čerpat z odumřelých, odumírajících nebo i živých tkání jiných organismů.

K nejprimitivnějším houbám řadíme tzv. hlenky, které stojí na přechodu mezi rostlinnou a živočišnou říší. Z jejich výtrusů vznikají za vlnka malé, bičíkaté bunky, a ty se postupně spojují ve velké, mnohojaderné měňavkovité útvary. Teprve za vhodných klimatických podmínek vysychají a vytvářejí nápadné plodničky obsahující velké množství drobounkých výtrusů. Žijí většinou v lesích na odumřelých rostlinách.

Skupina pravých plísni zahrnuje jednobuněčné až vláknité organismy, jejichž buněčná blána je z celulózy. Jedním článkem jejich vývojového cyklu je bunka opatřená bičíky; proto mohou žít ve vodním prostředí, kde většinou cizopasí na řasách nebo vodních živočiších. Mnohé druhy plísni cizopasí i na suchozemských rostlinách. Některé jsou obávanými škůdci kulturních plodin - např. plísen bramborová, nepravé padlí vinné révy apod.

Houby pravé žijí většinou na zemi nebo na jiných rostlinách, jen zřídka i ve vodě. V jejich vývojovém cyklu už bičíkovité stadium chybí. Podle toho, jak tvoří výtrusy, dělí se na houby vřeckaté a stopkovýtrusé.

Vřeckaté houby mají článkovaná vlákna podhoubí, jehož bunky jsou většinou jednojaderné. Výtrusy vznikají obvykle po osmi ve zvláštním vakovitém útvaru, v tzv. vřecku. Z praktického hlediska je můžeme podle uspořádání plodnic rozdělit na tři skupiny: padlí, tvrdohouby a terčoplodé houby.

Padlí mají kulovité plodničky bez ústí a jednotlivá vřecka leží uvnitř. Patří k nim škůdci, jako padlí travní, jablonové nebo rdesnové. Mnohé z nich škodí i na růzích a četných okrasných i planých rostlinách.

Tvrdohouby mají drobné, kožovité až dřevnaté plodničky, které vždy ústí na vrcholu. Vřecka leží uvnitř a jsou uspořádány ve svazečcích nebo ve vrstvách vystýlajících dutinu. Plodnice jsou často usazeny ve tvrdém korovitém pletivu a tvoří velké a nápadné útvary, jako např. dřevnatka kyjovitá.

Terčoplodé houby mají miskovité, terčovité nebo pohárkovité plodnice. Vřecka jsou pravidelně uspořádány v rouško, které vystýlá vnitřek mísky. U některých se otvírají na vrcholu, jiná mají na vrcholu dokonce zvláštní víčko, které se odkládí, když výtrusy dozrávají.

Houby stopkovýtrusé mají většinou článkovaná vlákna podhoubí a dvoujaderné bunky. Jejich výtrusy vznikají na zvláštních kyjovitých útvarech,

stopkách, obvykle po čtyřech.

U r z í a s n ě t í jsou stopky dělené příčně. Tyto houby cizopasí na vyšších rostlinách, nevytvářejí však zvláštní plodnice. Vývojový cyklus rzi je velmi složitý a jednotlivá vývojová stadia s různými typy výtrusů se vyvíjejí na různých hostitelích.

Rosolovky vytvářejí už přisedlé rosolovité, nepravidelné plodnice. Jejich výtrusy vznikají na podélně rozdelených stopkách.

Houby n e l u p e n a t é mají plodnice většinou kožovité až dřevnaté; výtrusorodé rouško vystýlá u některých rourky (choroše), u jiných povléká ostny (lošák), u dalších přímo hladký povrch plodnice (pevník).

Houby l u p e n a t é mají masité plodnice většinou rozložené v klobouk a třen. Jejich rouško povléká lupeň nebo rourky naspodu klobouku. Rostou většinou na zemi a na zbytcích rostlin. Do této skupiny patří většina známých jedlých i jedovatých hub.

U hub břichatkovitých se tvoří výtrusy uvnitř plodnice, která má několik obalů (okrovek). Plodnice jsou v mládí štavnaté masité, později vysychají a práší. Sem nalezejí známé pychavky.

L i š e j n í k y stojí v celé říši rostlin dosti osamoceně, třebaže mají velmi blízký vztah k některým houbám vřeckatým nebo stopkovýtrusým. Tyto organismy sestávají jednak z řasové nebo síniové složky, jednak ze složky houbové, která tvoří korovitou, lupenitou nebo keříkovitou stélku. Patří obvykle k prvním osídlencům skal.

(Příště: Vyšší rostliny)

ZELENÉ ŘASY
"mořský salát" (Ulva)
x 1/5

Pavel Nový, prom. biol.

KVĚTENA OKOLÍ MICHALOVÝCH HOR

Okolí Michalových Hor, území ležící zhruba v trojúhelníku Dolní Kramolín - Michalovy Hory - Výškovice, tvoří nejjižnější část chráněné krajinné oblasti Slavkovský les. Významným krajinotvorným prvkem je zde především Kosí potok, náříci se pod Dolním Kramolínem do lesnatého údolí směřujícího k Michalovým Horám s dominantou Lazurového vrchu (650 m) a pozůstatky štol po těžbě vápence. U Dolního Kramolína lze ochutnat železitou minerální vodu sloužící k výrobě nealkoholického Ilsana. U bývalého Lazurového mlýna pak z bezedného soudku vytékající Čiperku.

Fytogeograficky je tato část chráněné krajinné oblasti řazena k Tepelské vrchovině. K druhové rozmanitosti zdejší květeny přispívají jak vcelku pestré morfologické poměry, tak i geologická stavba území (amfibolity s vložkami krytalického vápence). Floristické nálezy z okolí Michalových Hor podávají např. Skalický (1966), Nový a Prach (1976). Účelem této statistiky je seznámení čtenářů Arniky a případných návštěvníků jižní části oblasti s nejjednoduššími nalezištěmi a výskyty chráněných a vzácných druhů vyšších rostlin zjištěnými při ochranářském průzkumu v posledních letech.

Údolí Jilmového potoka mezi Pístovem a Výškovicemi s údolními skalkami a místy smíšenými lesními porosty a přirozenou skladbou bylinného patra patří k floristicky nejhodnotnějším místům jižní části chráněné krajinné oblasti. Roztroušené jsou tu druhy inversních poloh a bučinné prvky jako prvosonka vyšší (*Primula elatior*), samorostlík klasnatý (*Actaea spicata*) a další. Lze tu vidět bradáček vejčitý (*Listera ovata*) a na kořenech olší podbílek šupinatý (*Lathraea squamaria*). V. Toman z Plané zde letošního roku nalezl vzácný pryskyřník omějolistý (*Ranunculus aconitifolius*) a před soutokem s Kosím potokem oměj šalamounek pevný (*Aconitum napellus* ssp. *firmum*), z Výškovic uvádí týž autor oměj různobarvý pravý (*Aconitum variegatum* ssp. *euvariegatum*). Další nálezy z údolí potoka popisují podrobněji Nový P. a P. (1974).

Okolí Boněnova je dnes z převážné části intenzivně zemědělsky obhospodařováno, botanicky zajímavější jsou lesní limy a pláště mezi obcí a Boněnovským vrchem (732 m), s výskyty

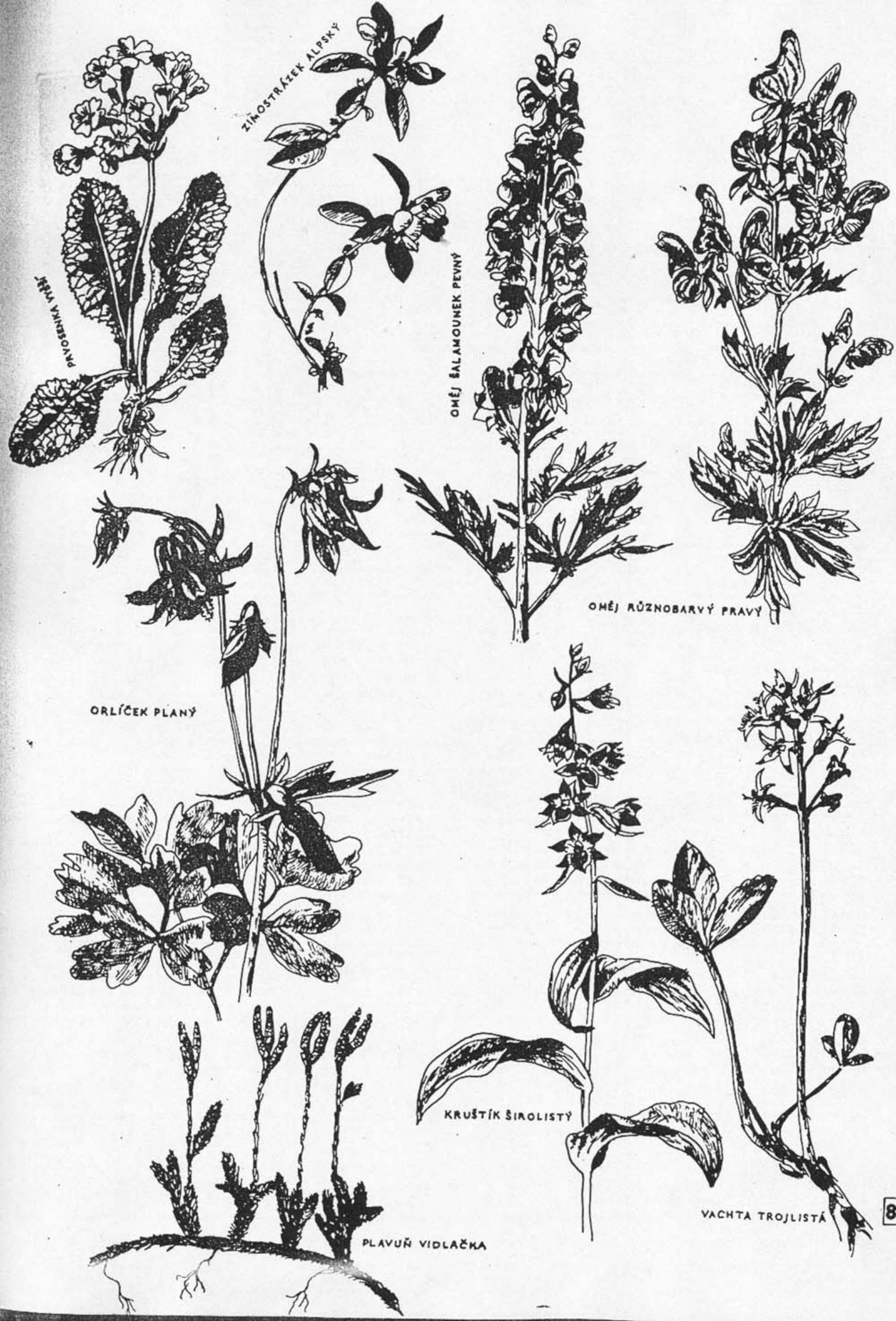
strmobýlu lysého (*Turritis glabra*), devaterníku vejčitého (*Helianthemum ovatum*), marulky (*Calamintha clinopodium*) a prvosonky jarní (*Primula veris*).

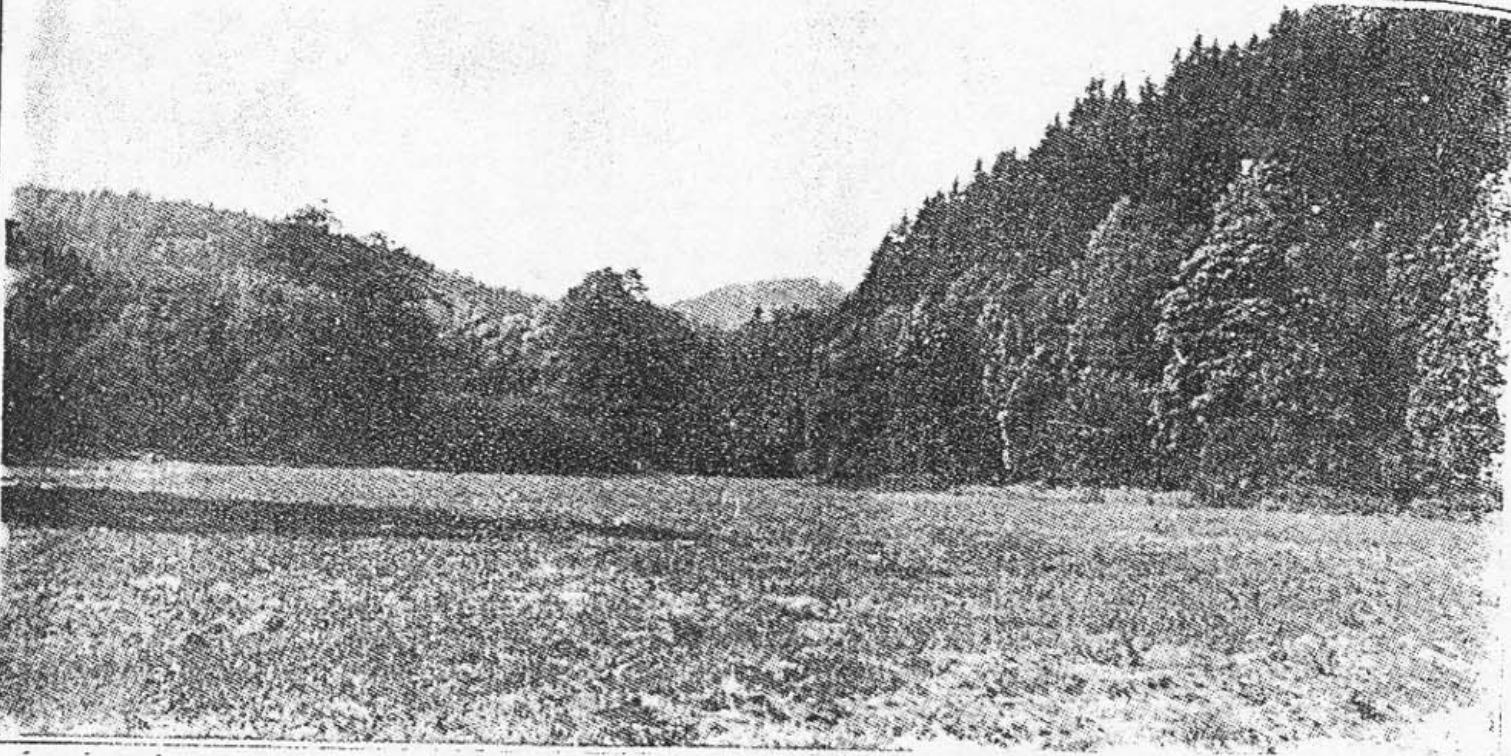
V převážné smrkových lesích podél potoka západně od Boněnova byla zaznamenána střemcha hroznovitá (*Padus racemosa*), samorostlík klasnatý (*Actaea spicata*), bažanka vytrvalá (*Mercurialis perennis*), čistec lesní (*Stachys sylvatica*), černý lesní (*Melampyrum sylvaticum*), plicník tmavý (*Pulmonaria obscura*), kopytník evropský (*Asarum europaeum*), pryskyřník hajní (*Ranunculus nemorosus*), svízel okrouhololistý (*Galium rotundifolium*) a kruštík široolistý (*Epipactis helleborine*).

Lazurový vrch (650 m) s bývalým výpencovým lomem a sutovými svahy se smíšenými porosty lípy, jedle a smrku je v literatuře znám jako naleziště samorostlíku klasnatého, orličku planého (*Aquilegia vulgaris*), svízele lesního (*Galium sylvaticum*) a mařinky vonné (*Asperula odorata*). V jarním aspektu byly zde kromě již jmenovaných zaznamenány: bažanka vytrvalá, plicník tmavý, pižmovka mošusová (*Adoxa moschatellina*), hrachor jarní (*Lathyrus vernus*), vraničko čtyřlisté (*Paris quadrifolia*), žlutucha menší (*Thalictrum minus*), lipnice hajní (*Poa nemoralis*), marulka klinopád, zvonek broskvolistý (*Campanula persicifolia*), kozinec sladkolistý (*Astragalus*).

Zimozelen okoličnatý z herbáře Vojtěcha Válka.

ÚDOLÍ KOSÍHO POTOKA U LAZUROVÉHO MLÝNA

galus glycyphyllos), z kapradin pak alezinič červený (*Asplenium trichomanes*), puchýřník křehký (*Cystopteris fragilis*), kaprad samec (*Dryopteris filix-mas*) a osladič obecný (*Polypodium vulgare*).

Z bezprostředního okolí samotných Michalových Hor existují rozptýlené údaje o výskytu některých zajímavějších rostlin. Na tomto místě chtěl bych se zmínit o rostlinách dokladovaných v herbáři Vojtěcha Válka, kronikáře z Michalových Hor, obsahujícího tyto sběry: kejklířka skvrnitá (*Mimulus guttatus*), netýkavka velkokvětá (*Impatiens noli-tangere*), třezačka tečkovaná (*Hypericum perforatum*), úročník bolhoj (*Anthyllis vulneraria*), kozinec sladkolistý, rmen barvířský (*Anthemis tinctoria*), sléz lékařský (*Malva alcea*) a vítod chocholatý (*Polygala comosa*). Laskavostí jmenovaného sběratele byly v letošním roce ověřeny v terénu lokality vstavačovitých rostlin jako bradáčku vejčitému (Kosí potok severně od Michalových Hor) a vstavače osmahlého (*Orchis ustulata*), rostoucího vzácně na jediném místě směrem k Lazurovému vrchu, zejména však zimozemelu okoličnatému (*Chimaphila umbellata*) na Písečném vrchu 3 km jihovýchodně od obce. Vzácná rostlina se vyskytuje na ploše cca 100 m² v chudém boru na úbočí vrchu, spolu s řadou dalších zástupců čeledi hruštičkovitých, jako jsou jednokvítek velkokvětý (*Moneses uniflora*), hruštička zelenavá (*Pirola chlorantha*), hruštička menší (*Pirola minor*) a hruštice jednostranná (*Ramischia secunda*).

V lískovém porostu u vodárny západně od Michalových Hor jsem izaznamenal samorostlík klasnatý, pižmovku mošusovou,

vraní oko, mařinku vonnou, kopytník evropský, konvalinku vonnou (*Convalaria majalis*) a hluchavku pitulník (*Lamium galeobolon* ssp. *galeobolon*). Na slunných travnatých stráních tu roste prvosanka jarní, rozchodník ostrý pravý (*Sedum acre* ssp. *acrum*), pryskyřník hlíznatý (*Ranunculus bulbosus*), ojediněle marulka pamětník (*Calamintha acinos*) a šalvěj luční (*Salvia pratensis*). Z polních plevelů zaslouží zmínky nepatrneč rolní (*Aphanes arvensis*), častý také na Boněnovském vrchu.

V údolí Kosího potoka u Lazurového mlýna nad obcí lze vidět na náplavech porosty devětsily lékařského (*Petasites hybridus*). Na loukách roste roztroušeně prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*), vstavač kukačka (*Orchis morio*) a rdesno hadí kořen (*Polygonum bistorta*).

PŘEHLED CHRÁNĚNÝCH ROSTLIN JIŽNÍ ČÁSTI CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI SLAVKOVSKÝ LES

- Jalovec obecný (*Juniperus communis*)
Kruštík širolistý (*Epipactis helleborine*)
Lýkovec jedovatý (*Daphne mezereum*)
Oměj různobarvý pravý (*Aconitum variegatum* ssp. *euvariegatum*)
Oměj šalamounek pevný (*A.napellus* ssp. *firmum*)
Orlíček planý (*Aquilegia vulgaris*)
Plavuň vidlačka (*Lycopodium clavatum*)
Prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*)
Vemeník dvoulistý (*Platanthera bifolia*)
Vstavač kukačka (*Orchis morio*)
Vstavač osmahlá (Orchis ustulata)
Zimostrázek alpský (*Chamaebuxus alpestris*)
Prha arnika (*Arnica montana*)
Prvosanka jarní (*Primula veris*)

Prvosenka vyšší (Primula elatior)
Vachta trojlistá (Menyanthes trifoliata)

N e p o t v r z e n é s t a r š í
ú d a j e : patří sem některé blíže ne-
lokalizované údaje Mrvíkova (1952) o výs-
kytu Lycopodium selago, Epipogium aphyll-
lum, Pinguicula vulgaris, Platanthera
chlorantha a Orchis maculata ssp. helo-
des u Michalových Hor.

V herbáři Národního muzea v Praze je
uložena položka pérovníku pětrosího (Mat-
teuccia struthiopteris), sbíraného r.v.1891
F.Bubákem ve vrbinách u bývalého Tabáko-
vého mlýna, dle údaje prof. Lukasche z
r. 1897 rostl při jednom potoce u Micha-
lových Hor.

Tato lokalita patrně zanikla, pérovník
však roste níže po toku Kosího potoka
u osady Třebel.

L i t e r a t u r a:

- Mrvík J. (1952): Fytogeografie Tepelských
vrchů. - Ms. (depon. Bot. ústav ČSAV,
Průhonice u Prahy).
- Nový Pavel a Petr (1974): Údolím Kosího
potoka na Tachovsku. - Sborník
okresního muzea, Tachov, 1974/10.
- Nový P. a K. Prach (1976): Poznámky ke
květeně Tachovska. - Sborník Západono-
českého muzea, Plzeň, Příroda 16, 56p.
- Skalický V. (1966): Poznámky ke květeně
okolí Mar. Lázní - Preslia, Praha/38/.

PUTOVNÍ VÝSTAVA

V září tohoto roku se vydala na svojí pouť putovní výstavka o chráněné krajinné oblasti Slavkovský les. Slavnostního zahájení, které bylo v září na Správě CHKOSL, se zúčastnili členové krajské památkové komise. První veřejná premiéra byla v následujících dnech v prostorách palmového skleníku TS Mariánských Lázní, kde se naše výstavka stala součástí rozsáhlé expozice výstavy exotického ptactva. Během deseti dnů si výstavu prohlédlo na tři tisíce návštěvníků. Po skončení výstavy v prostorách městské zahrady byla výstava o chráněné krajinné oblasti převezena do budovy gymnasia v Mariánských Lázních a v nynější době je instalována ve vstupních prostorách kina v Chebu. Podle předběžného odhadu ji shlédlo za tři měsíce na 7-8. tisíc lidí.

Celá výstava je koncipována na šesti rozkládacích panelech o rozměru 210x110 cm. Motivace jednotlivých panelů vyčerpává ve stručnosti celou problematiku CHKOSL (lázeňství, rekreace, flora, fauna, historie vzniku a význam oblasti). Scénář výstavy zpracoval pracovník správy CHKOSL J. Harvánek, vynikající výtvarné ztvárnění provedl J. Hurt - propagace Mariánské Lázně.

INFORMACE

ZPRÁVY • NÁZORY

80 LET ŽELEZNICE MARIÁNSKÉ LÁZNĚ - KARLOVY VARY

Stanislav Burachovič, prom.fil.

Železniční spoj mezi Mariánskými Lázněmi a Karlovými Vary měl být původně dokončen již v roce 1888. Z nejrůznějších hospodářských a organizačních důvodů však z realizace v tomto termínu sešlo. Mnoho potíží působilo úřadům konečné vytyčení trasy, neboť docházelo ke sporům mezi obcemi kolem plánované trati. Z pochopitelných důvodů se každá snažila získat železniční připoj pro sebe. V roce 1895 byla schválena definitivní trasa z Mariánských Lázní přes Vlkovice, Ovesné Kladuby, Mrázov, Teplou, Poutnov, Bečov n. Teplou, Tepličku, Cihelny a Doubí do Karlových Varů.

V prosinci téhož roku byly zahájeny stavební práce. Na stavbě pracovalo mnoho dělníků z Rumunska, Jugoslávie a Itálie. Pro jejich ubytování byly při stavebních zřízeny provizorní noclehárny, některí také bydleli v soukromí v okolních obcích. Trať byla stavebně rozdělena na sedm úseků. Na budování železnice se podílely firmy V. Marek, Emanuel Rubritius, Tampier a Emilio Faletti. Firma Faletti prováděla stavby tunelů a zaměstnávala přes 700 Italů. S nemalými technickými problémy se museli stavební inženýři i dělníci vypořádat při kladení železnice v členitém údolí Teplé mezi Poutnovem a Bečovem. Skalnaté údolí muselo být prasně proraženo několika tunely. Také v Bečově bylo nutno razit žulovou skalou v tzv. Bečovské výšině 230 metrů dlouhý tunel. Dne 18. února 1898 byl dokončen vlkovický tunel, jeden z nejdélejších a nejobtížnějších celé trasy (jeho stavba byla započata 10. září 1896).

První zkušební vlak vyjel na trať z Mariánských Lázní 20. října 1898. Jel však jen do Bečova, dále nebyla trať ještě plně sjízdná. Celou trať až do Karlových Varů pak projel vlak 31. října 1898. 7. listopadu projel železniční zatežkovací vlak, tažený třemi stroji. Jeli v něm zástupci rakouského ministerstva železnic ve Vídni a ředitelství drah v Plzni. Kolaudace dokončené trati se konala 12. prosince 1898. Téhož večera byl v Mariánských Lázních slavnostně podepsán závěrečný předávací protokol. Pravidelná doprava byla

zahájena dne 17. prosince 1898 vlakem v 7.10 hod. z Mariánských Lázní a vlakem v 5.42 hod. z Karlových Varů. Za I. pololeti 1899 činil příjem železnice 128 000 zlatých. V letním období se příjmy ještě zvýšily a tak se trať stala svého času jednou z nejrentabilnějších železnic v Rakousku - Uhersku. Zřízení železnice mezi předními západočeskými lázněmi se projevilo výrazným oživením hospodářství a rozvojem turistického ruchu nejen v rámci obou měst, ale především v přilehlých oblastech Slavkovského lesa a Tepelské vrchoviny.

Celková délka železnice je 52,9 km. Vede šesti tunely. Její celkové náklady činily 10 651 800 korun.

LÁZEŇSKÉ PRŮVODCE Z NAKLADATELSTVÍ OLYMPIA

Františkovy Lázně od autorů K. Jiráska a I. Jiráskové vycházejí v této edici poprvé (vyd.r.1977). Průvodce Karlovy Vary, který je kolektivní prací několika autorů pod vedením Fr. Dvořáka, Vl. Stejskal a J. Wintera, dostává čtenář do rukou ve druhém vydání letos. (1.vyd. je z r.1974).

Oba Průvodce si na prvním místě klade za úkol podat přístupnou a populární formou široké čtenářské obci základní informace o historii, uměleckých památkách, kultuře, přírodních krásách, léčebných zdrojích a životě obou lázeňských měst a věsimají si souběžně také historických a přírodních pozoruhodností blížšího i širšího okolí. Zatímco u Františkových Lázní je pojetí a obsahové rozčlenění Průvodce podstatně zaměřené na lázeňskou péči a typy lázeňské léčby zde aplikované, je u karlovarského Průvodce patrná snaha o souhrnné postižení všech stránek ze všech oblastí současného i minulého života tohoto lázeňského města.

I když si autoři nekladou nárok na úplnost ani vědeckost svých prací, přece jen se u obou publikací ukázaly některé nepřesnosti, které padají na vrub dílem tradovaných předsudkům, dílem povrchovnímu zpracování dostupné literatury, na které chceme upozornit.

Tak např. při popisu kulturně historických památek širšího okolí zmiňují se oba Průvodce o význačné kulturní památce, kterou je Historická knihovna v klášteře Teplá.

Tradovaným předsudkem je označování zakladatele tepelského kláštera, českého

velmože Hroznaty, církevními hodnostmi ač z původních pramenů víme pouze to, že byl jedním z předních velmožů knížecí družiny a ve vztahu k nadaci tepelské je označován vždy jako zakladatel s funkcí hospodářského správce klášterních statků.

Klenby tepelského opatského chrámu včetně nástenných maleb v příčné lodi jsou vyzdobeny freskami Eliáše Dollhopfa a nikoliv V. Kandlera. Fresky od V. Kandlera jsou jen ve dvou bočních kaplích, kapli sv. Voršily a kapli blahoslaveného Hroznaty.

Vznik knihovny spadá do období činnosti opata Zikmunda ve druhé polovině 15. století, který je rovněž považován za zakladatele tepelské knihovny. Počet inventárně zachycených svazků knihovny činí přes 82 000.

Přes nedostatky, které koneckonců provázejí každou práci kladoucí si za cíl uspokojit co nejširší okruh čtenářů, jsou oba Průvodce dobrou první orientační pomůckou návštěvníků západoceských lázní a jsme rádi, že se obě publikace dostávají čtenářům do rukou.

Lze se jen nadít, že brzy vyjde obdobný Průvodce Mariánských Lázní, takže si návštěvníci lázní budou moci vytvořit ucelenou představu o našem "lázeňském trojúhelníku".

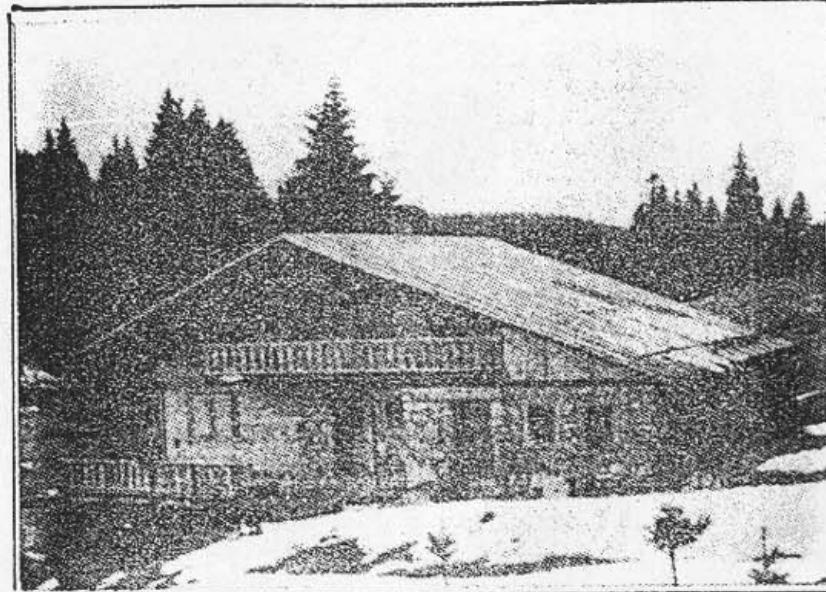
(VLK)

REKREAČNÍ VÝSTAVBA V CHKO

ING. JAN SCHLOSSAR

V minulém čísle Arniky jsme ve zkratce probrali zásady umisťování rekreačních objektů a stávající praxi na území oblasti ležící na okrese Cheb. V tomto prostoru v obcích a zejména v extravidlu obcí vyrůstly chatové kolonie a objekty nevalné estetické hodnoty. Stav je průběžně řešen a bude zcela beze zbytku vyřešen po schválení územně plánovacích dokladů ve vybraných rekreačních obcích.

Zcela jiné problémy s rekreační výstavbou jsou na ostatním území chráněné oblasti. Podmínky pro rekreační výstavbu jsou v různých místech natolik rozdílné, že bude nutno se jednotlivým částem chráněné oblasti věnovat s individuálním přístupem k věci. Tlak na výstavbu rekreačních objektů je směřován do blízkosti velkých měst a do míst, kde v minulosti vznikly rekreační kolonie (Třídomí, Doubí, Lobecký potok, údolí Ohře atd.). I když jsou v chráněné oblasti místa, která jsou pro výstavbu rekreačních objektů velmi vhodná, ale jsou v současné době opomíjena. Konkrétně jde o vesnice, mimo chodem

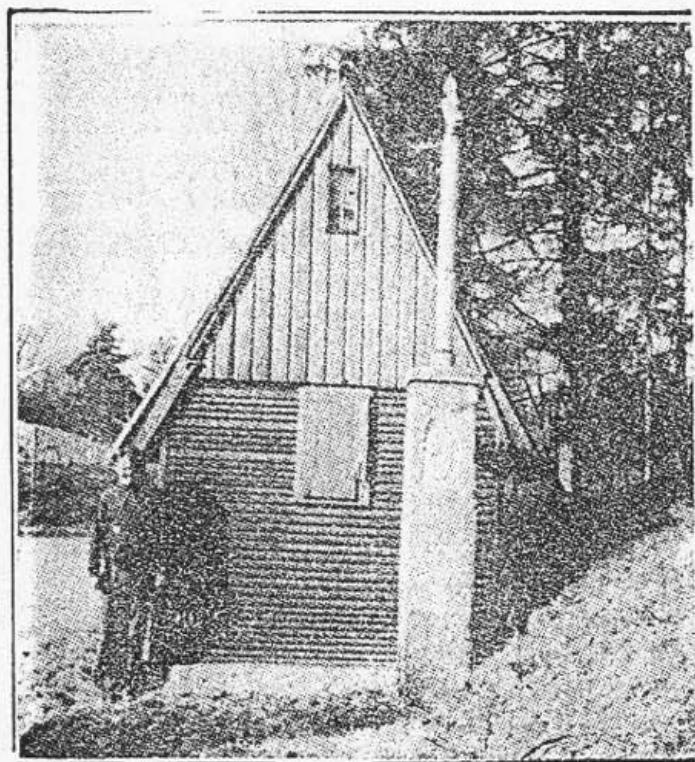

NOVÁ ZÁSTAVBA V HORNÍCH LAZECH PATŘÍ K UKÁZCE VHODNÉ A ARCHITEKTONICKY VYVÁŽENÉ VÝSTAVBY REKREAČNÍHO OBJEKTU PO VŠECH STRÁNKÁCH.

FOTO: ING. SCHLOSSAR

doklady starého slovanského osídlení zdejší oblasti na Tepelsku a Bečovsku. Jedná se o drobné obce, které postupnou centralizací zemědělské výroby, zvláště výroby živočišné, ztrácejí svůj zemědělský význam. S přemístěním objektů zemědělské výroby souvisí vystěhování obyvatelstva, které přesidluje do větších center k místu svého trvalého zaměstnání a objekty, které nemají uživatele velmi rychle chátrají. Je tak trochu škoda, že člověk zapomíná na domy a objekty, které kdysi postavil a uznává jen věci nové.

Správa chráněné krajinné oblasti Slavkovský les ve spolupráci s ONV, odborem výstavby a územního plánování a s odborem kultury v Karlových Varech v současné době

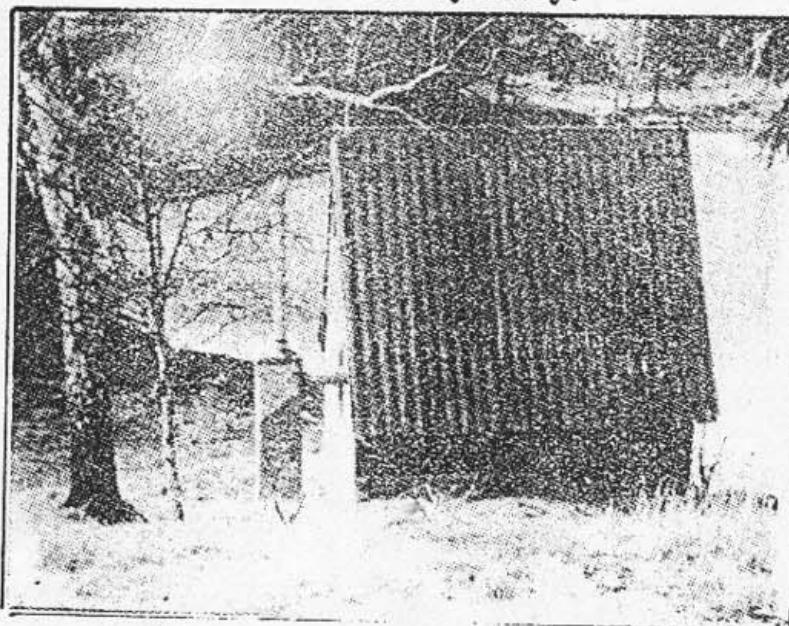

ÚBOČÍ - HRAD BORŠEGRÝN. ABSOLUTNĚ NEVHODNÝ TYP CHATOVÉ ZÁSTAVBY NESPLŇUJÍCÍ ANITY NEJZÁKLADNĚJSÍ PODMÍNKY PRO VÝSTAVBU REKREAČNÍCH OBJEKTU V CHKO.

FOTO: ING. SCHLOSSAR

zpracovává podklady pro vypracování urbanistických studií v bývalých zemědělských obcích na Tepelsku a Bečovsku. V první etapě se zaměříme na kontrolu adaptace stávajících objektů a v druhé etapě dojde k vytypování vhodných míst pro rekreační objekty nové. Je zcela samozřejmé, že vznikající nová zástavba musí mít parametry hmotové i vzhledové podobné nebo shodné s typickou lidovou zástavbou dané obce.

Tento článek, kromě všeobecné informace pro dobrovolný aktiv má zároveň působit i jako námět činnosti pro naše dobrovolné spolupracovníky. Při svých výletech po oblasti, nebo v rámci řádných strážních služeb, by měli předávat Správě CHKO hlášenky i o obcích, které navštíví a měli by si věmat opravovaných nebo adaptovaných objektů v obcích, protože ne každá oprava domu přispěje k dobrému vzhledu obce a stejně tak ne všechny opravy byly konzultovány se Správou CHKOSL, nebo povoleny ONV odborem výstavby.

ÚBOČÍ - HRAD BORŠEGRÝŇ. SHNĚK PŘEDCHOZÍ CHATY Z BOČNÍHO POHLEDU. FOTO: ING. SCHLOSSER

Miroslav ŠMID

V měsíci říjnu obnovovaly své síly lázeňskou léčbou v Mar. Lázních dvě horolezecké osobnosti.

Byli to M i r o s l a v Š m í d, člen juniordružstva UV ČSTV, studující Vysoké školy zemědělské v Praze, účastník mezinárodního horolezeckého tábora Pamiru v r. 1977, kde mimo jiné vystoupil na Pik Korženěvskoj. V Alpách se v r. 1978 zúčastnil československého prvního výstupu novou cestou v severní stěně Eigeru. V národním parku Yosemite mimo jiné hodnotné výstupy podnikl osmidení

sólovýstup v hladké přes tisíc metrů vysoké stěně El Capitana.

A dále zasloužilý mistr sportu M i - c h a l G r o l i n, letecký mechanik Slováci, účastník našich význačných expedicí do světových významných hor. Např. Karakoram (1970), Himalaje - Nanga Parbat (1971), zde dosáhl vrcholu 8125 m, Makalu (1973 a 1976) kdy pronikl jako první na jižní vrchol (8010 m).

Oba se seznámili s mnohými členy našeho aktivity, jednu naší schůzku doplnili svojí přednáškou s diapositivy. Dokonce si byli "zalézt" na našich Svatošských skalách spolu s horolezeckými oddíly Mar. Lázní a Kar. Varu, jejichž některí členové jsou i členy našeho dobrovolného aktivity.

V naší oblasti se jim velice líbilo a vysoce ocenovali práci našeho ochraňářského aktivity a přejí všem mnoho úspěchů v této záslužné práci. (Baroch)

ODVODNĚNÍ LESNÍCH PŮD V LAZECH

Václav Procházka

Řada lesních porostů v centrální části CHKOSL se nachází na stanovištích s kolisavou hladinou spodní vody. Tato skutečnost je dána mnoha faktory, jednak podložím, reliefem terénu, expozicí, půdotvornými pochody a klimatem. To vše je výrazně ovlivněno intenzitou zásaku a výparu srážkových vod a v neposlední řadě též způsobem lesnického hospodaření na těchto extrémních stanovištích (stejnověké smrkové monokultury, vysoké procento kalamitní těžby na expohovaných stanovištích).

Tyto nepříznivé podmínky je možné částečně eliminovat vhodně provedenými lesotechnickými melioracemi, ovšem za předpokladu, že návrh melioračních opatření sleduje nejen zlepšení produkčních schopností lesa, ale nutně musí řešit i ostatní otázky týkající se dalších celospolečenských funkcí lesa. Zejména jedná-li se o lesní celky v ochranných pásmech přírodních léčivých zdrojů lázeňských míst a o lesy jež významně ovlivňují vodohospodářské a klimatické poměry širší lázeňské oblasti. Na těchto lesních celcích je nutno zvláště citlivě řešit otázky odvodnění lesních půd a to nejen při zpracování projektové dokumentace, ale dbát i na vlastní kvalitu a účelnost provedených odvodnovacích prací.

Není možné konstatovat, že všechna provedená odvodnění lesních půd v CHKOSL rovnocenně splňují jak požadavky zvyšová-

ní produkce dřevní hmoty, tak zabezpečení ostatních funkcí lesa.

Jako příklad nezdařilého a v současné době nefunkčního odvodnění, které nejen že neusnadnilo hospodaření v lesních porostech, ale naopak podstatně narušilo půdní poměry v zájmovém území, je akce "Odvodnění lesních půd Lazy". Výsledkem realizace tohoto záměru je v místech otevřených příkopů zrychlení odtoku vod, obnažení podloží zvýšenou erozivní činností a vznik nátrží - to vše umocněné použitím nevhodné technologie při vlastních zemních pracích (použití trhavin). Opomíjeme-li ztíženou přístupnost jednotlivých částí porostů, zůstává otázka do jaké míry byly narušeny odtokové a infiltrační poměry v tomto vodohospodářsky významném území. Tuto otázku bude možné objektivně posoudit až s větším časovým odstupem, ovšem s rizikem že výsledný efekt budeme moci konstatovat, ale nikoli mu v předstihu zabránit.

VIKLAN

STANISLAV BURACHOVIČ prom.fil.

V odborné geologické literatuře se lze dočíst, že viklan je balvan, jehož podklad i spodek jsou erozovány tak, že spočívá jen na malé styčné ploše a lze jím tudíž i přes značnou vahu snadno pohybovat. Někdy postačí k jeho rozvikláni pouhý vítr. K specifické erozi dochází tím, že vítr pohybuje zrnky písku, prachu i většími úlomky a naráží jimi do povrchu skály, kterou tak obroušuje a chlazuje. Této činnosti větru se říká větrný obrus (koraze neboli eolická eroze). Největší viklany jsou v Anglii a Spojených státech. V Československu se největší počet viklanů vyskytuje na

VÝSLEDEK POUŽITÍ TRHAVIN PŘI HLOUBENÍ ODVOZNĚVÁČHO PŘÍKOPU.

FOTO: ING. SCHLOSSAR

NÁPLAVOU ZANESENÝ RYBNÍK JAKO VÝSLEDEK EROZIVNÍ ČINNOSTI VODY Z NEVHODNĚ PROVEDENÉHO ODVOZNĚNÍ.

FOTO: ING. SCHLOSSAR

Sedlčansku.

Pozoruhodný přírodní výtvor, žulový viklan, máme i na Karlovarsku. Historik F. Bernau jej považoval za jeden z nejmátnějších českých viklanů. Pro svou odlehlosť od hlavních turistických tras je však málo znám a bývá proto navštěvován jen zřídka. Mohutný viklan (4,5 metrů dlouhý, 2 m vysoký a 1,5 m široký) se nachází v romantickém údolí Černého potoka mezi obcemi Pila a Javorná. V těsné blízkosti stával starý Raabův mlýn, ze kterého jsou dnes patrné jen sporé zbytky zdíva. Viklan odedávna podněcoval fantazii místních obyvatel, což nalezlo odraz v celé řadě lidových pověstí, zvláště pak o trpaslících. Některé pověsti též naznačují, že se mu přisuzovala nadpřirozená soudní moc. Při nejasných soudních případech býval ke kameni přiveden obžalovaný a vyzván k jeho rozhýbání. Podle toho, zda a jak se mu to podařilo, bylo pak rozhodnuto o vině či nevině.

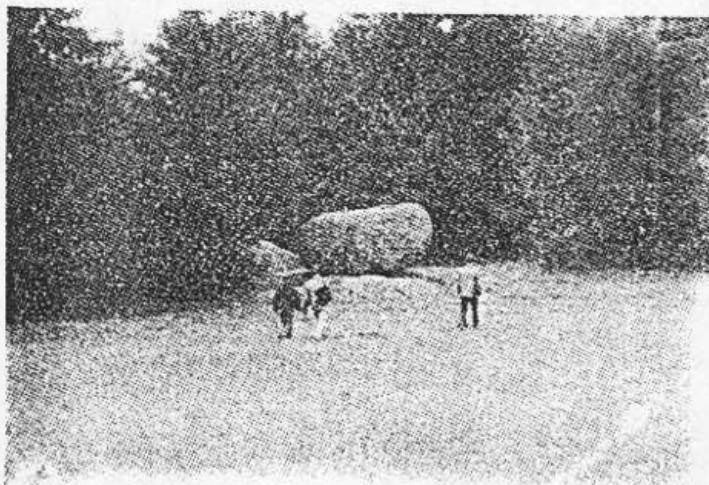

Foto: R. Burachovičová

V horní části balvanu je markantní kruhovitá prohlubň, podle které některí badatelé soudili, že viklan sloužil v dávných dobách jako pohanské kultovní obětiště. Této domněnce nasvědčuje i výrazné umístění kamene na plošině vysoko nad potokem. Do boční stěny vyklanu je vytěsáno několik starých nápisů z 18. století, např. z let 1776 a 1796, které jsou dnes již jen těžko čitelné.

V dřívějších dobách se viklan hýbal již při závanech větru - v současnosti by bylo nutné k jeho rozhýbání vynaložit daleko větší sílu.

K viklanu můžeme dospět z Karlových Varů po modře značené turistické cestě (směr Toužim) nebo přímo z Pily, Rybníčné či Javorné. Na Karlovarsku ojedinělý a širší turistickou obcí dosud neprávem opomíjený přírodní útvar jistě zaujme každého návštěvníka.

MINERÁLNÍ PRAMENY V ČÍHANÉ

VL. MAŠÁT, prom. soc.

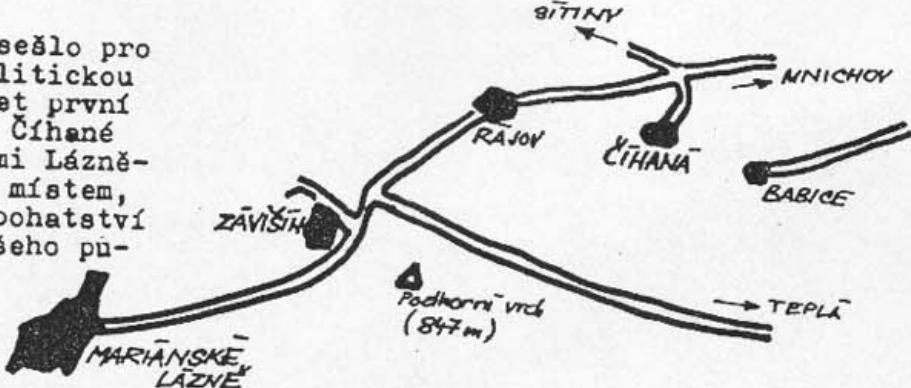
Číhaná je malá, dnes rekreačně využívaná obec nedaleko Popovic. Dobře se k ní dostaneme od poutnovského nádraží nebo autem po staré "Karlovarské silnici" kde musíme odběcít nedaleko odběčky k Sítinám.

Soustava minerálních pramenů se nachází stranou od obce směrem k Popovicím. Místo samo je více zajímavé pro svůj vztah k Mariánským Lázním než jako výskytiště minerálních pramenů. Těch tu vlastně ani moc nenajdeme, alespoň nikoli v tom stavu jak jsme je zvyklí nacházet. Bud v upraveném vývěru nebo v podobě studánky zpevněné dřevěnou nebo jinou skruží. V Číhané můžeme vidět jenom několik, povrchovou vodou zatopených studní, kde jenom unikající bublinky CO₂ dávají tušit, že nejde jenom o obyčejnou povrchovou vodu, dále příkryté betonové skruže, odkud se ozývá hukot svedených minerálních pramenů, odtékajících neznámo kam.

O kvalitě pramenů se tedy nemůžeme přesvědčit ochutnáním, ale můžeme na ní usuzovat ze zachovaných zpráv pamětníků a dochovaných chemických rozborů. Vývěry samy byly jistě známy od počátku lidského osídlení. První chemická analýza je z roku 1908, ale jistě sloužily místnímu obyvatelstvu jako osvěžující nápoj.

Pro svojí velkou vydatnost se staly ve třicátých letech našeho století středem pozornosti balneologů z Mariánských Lázní. V těch se tehdy začínal objevovat nedostatek minerálních vod na přípravu koupelí. Proto byla využita velká snaha přivést prameny z Číhané do Mariánských Lázní. Za tím účelem byly podniknuty rozsáhlé přípravné práce. Prameny byly provizorně zachyceny ve třech studních a měly být vedeny do akumulační nádrže a odtud čerpány do vzdálenosti asi 5,5 km do Mar. Lázní. Hlavním problémem se stalo překonání převýšení asi 130 m vysokého hřbetu přes který by se muselo vést potrubí. Dokonce už byla zřízena pokusná čerpací stanice, která čerpala vodu do vzdálenosti 2,8 km a zjištěné ztráty CO₂ nebyly větší než 4% a to byly výborné výsledky. Hlavním důvodem zájmu o využití těchto pramenů byla ale jejich vysoká vydatnost. Podle dochovaných zpráv o výsledcích průzkumných vrtů dávala první studna 360 lt/min., druhá 280 lt/min., a třetí 240 lt/min. Celkem 780 lt/min., s nimiž bylo možné podat tehdy v lázních denně 4500 minerálních koupelí.

Z celého nadějněho projektu sešlo pro zhoršující se hospodářskou a politickou situaci na sklonku třicátých let první republiky a minerální prameny v Číhané nespojily svůj osud s Mariánskými Lázněmi. Zůstávají pro nás zajímavým místem, připomínkou velkého přírodního bohatství našeho kraje a jedním z cílů našeho putování za minerálními prameny.

Z HISTORIE OCHRANY PŘÍRODY VE SVĚTĚ

1937

▼ V Argentině v provincii Santa Cruz, v oblasti And byl založen národní park Perito Francisco P. Moreno (1150 km^2) a Los Glaciares (6000 km^2). Oba parky se nalézají v drsném vysokohorském prostředí s věčně zasněženými vrcholky, vysokými přes 3000 m , obklopené množstvím ledovců a jezer.

▼ Ve stejném roce založili v Argentině také národní park Los Alerces (2630 km^2).

▼ V Jihoafrické unii vznikl národní park na ochranu zebry horské ($50,20 \text{ km}^2$), který na svém území skrývá mnoho vzácných zvířat. Mezi nejvzácnější patří poslední stádo v Africe žijící zebry horské (*Equus zebra zebra*), běloocasatý gnu, bůvol Krama a jin.

▼ Byl vyhlášen národní park Rancho Grande (880 km^2), nejvýznamnější chráněné území Venezuely, který se rozprostírá od pobřeží Karibského moře až do výšky 2400 m , takže jeho relief je velice různorodý. Lesy zde mají teplou vlhkost, která je nejdůležitější pro růst nejkrásnějších květin světa - orchidejí.

▼ Vznikl první národní park Brazilie Itatiaia (120 km^2), který leží v horách Serra da Mantiqueira, nedaleko největších brazilských měst Rio de Janeiro, São Paulo a Belo Horizonte.

▼ V SSSR zřídili Okskij zapovedník (220 km^2).

1938

V severní části Konga založili národní park Garamba (4920 km^2), jehož zvláštností je značný výskyt bílého nosorožce (asi 900 kusů), a proto je jedním z největších chráněných území tohoto druhu.

▼ Ve Finsku byly vyhlášeny národní parky Pallas-Ounastunturi (500 km^2) a Pyhäntunturi (30 km^2), oba se nalézají na severu v hornatém terénu Laponska. V obou parcích je velké množství překrásných jezer obklopených borovicovými a smrkovými lesy a rozsáhlými rašeliništi.

▼ Ve Francii, v délce řeky Rhône, vznikla významná přírodní rezervace po stránce zoologické i botanické. Jmenuje se Camargue (135 km^2). Mimo jiné tvoří ochranu největších hnizdišť vodního ptactva v Evropě, zejména plameňáka růžového.

1939

Na svazích jednoho z největších štítů And, Sajamy (6780 m), vznikl národní park Sajama (750 km^2). Tato lesní rezervace je pokryta zejména stromy *Polipepis tarapacana* a je zajímavá především tím, že se nachází v nadmořské výšce 4300 až 4900 m , čímž představuje nejvyšší položený lesní komplex na světě.

▼ V Sudánu byl vyhlášen národní park Southern ($16 835 \text{ km}^2$), který je domovem velkých stád zvířat, především je znám výskytem černého a bílého nosorožce.

▼ V jižní části Belgického Konga, v provincii Katanga, založili národní park Upemba ($11 730 \text{ km}^2$). Dostatek vody a rozlehlá step má příznivý vliv na rozvoj živočišstva. Žije tam na 115 druhů savců a okolo 600 druhů ptáků. Národní park je proslavený výskytem velice vzácného živočicha - okapi pruhovaná (*Okapia johnstoni*).

▼ V Kazašské SSR zřídili na ploše 198 km^2 zapovedník Barsa-Kelmes na ostrově téhož jména v Aralském moři, především na ochranu antilopy saiga; jinak zde žije i divoký osel a na 300 druhů ptáků.

Rovnováha v přírodě (10)

NA ROZCESTÍ

V řadě pohádek je hrdina nucen rozhodnout se pro jednu z několika cest. A podobně je tomu ve skutečnosti, v případě vztahu člověka k přírodě. Správné rozhodnutí je neobyčejně důležité a případná chyba může vést ke katastrofě. Navíc před námi nejsou pouze tři cesty, ale možnosti je daleko více. Některé z těchto cest se nejrůzněji setkávají, rozcházejí, proplétají a protínají, takže vytvářejí velmi složitý labyrint. A rozhodnout se nemusí nějaký bohatýr, ale desítky zemí, z nichž mnohé nejsou o věci ani vnitřně přesvědčeny.

Skupina rozhodných "lidí činu" bez váhání volí širokou, vyježděnou cestu, která je pokračováním cesty staré. Jejich názor je jednoduchý a jasný: "Příroda musí být zcela přetvořena a podřízena lidstvu tak, aby z ní mělo maximální užitek."

Na druhé straně skupina idealistů chce celou společnost zavést na malebnou cestičku, jež vede do panenských houštin, lidskou rchnou netknutých lesů, k nadherným paloučkům a k písčitým plážím průzračných řek. Jsou ochotni spokojit se s kusy zvířecích koží kolem beder, věnečky z polního kvítí, kořínky divokých rostlin, svěžím vzduchem a čistou vodou. Jejich heslo zní: "Zpátky k přírodě!"

A mezi těmito dvěma extrémy stojí "zbytek" lidstva, představující rozmanité, často si vzájemně odporujucí názory, ostre konflikty různých zálib, neřešitelnost, bezmocnost, malomyslnost, optimismus i nadějí...

Před nějakými dvaceti nebo třiceti lety se zdálo být jasné, že bašty ochránců

přírody, neodolají prudkému náporu technické civilizace. Rezervace, národní parky a chráněná území se staly ostrůvky klidu v záplavě industrializace a urbanizace. Nejenže si zachovaly svou úlohu, ale jejich význam ještě vzrostl. Nikdy dříve nebyla potřeba zachovat typické a unikátní oblasti a zahránit cenné a vzácné druhy živočichů a rostlin tak aktuální. Ale současně bylo jasné, že samotná chráněná území nemohou zabránit výrazné rovnováhy, že prostě krizi neodvrátí. Postupně se začala prosazovat stanoviska podstatně rozumnější a reálnější, stanoviska, která zdůra znova souvislost mezi ochranou přírody a využíváním přírodních zdrojů.

Bedřich Engels kdysi nazval klid zvláštním případem pohybu. Budeme-li v této analogii pokračovat, můžeme považovat ochranu přírody za zvláštní případ racionálního využívání přírodních zdrojů. Dříve se však zdůrazňovala absolutní ochrana přírody. Předpokládalo se, že vše bude v pořádku, jestliže se nám podaří vytvořit nezbytný počet rezervací, uzákonit ochranu jednotlivých druhů živočichů a rostlin atd. Dnes je již známo, že racionálním (a to je třeba zdůraznit) využíváním přírodních zdrojů odpadá potřeba většiny opatření, zaměřených čistě na ochranu přírody.

Je samozřejmě nutné chránit tisové či zimostrázové porosty v SSSR stejně jako sekvojové lesy v Americe, je nezbytné pro tyto případy zřizovat speciální rezervace. Ale proč znepřístupňovat obrovské plochy lesů, když se v nich správně hospodaří? Současné vědecky podložené způsoby a metody zajišťují ochranu a dobrý stav lesů. Je ovšem třeba chránit jednotlivé hospodářskou činností nedotčené porosty, vytvořit z nich objekty zkoumání přírodních procesů atd. Přesto však hlavním způsobem ochrany lesního bohatství může být jeho racionální využívání, při němž plánovaná těžba postupuje růku v ruce s novou výsadbou lesa.

Stejně tak při správném řízení myslivosti nebude třeba vytvářet speciální rezervace pro běžné druhy zvěře. Bohužel však lov není zatím regulován a kontrolován vždy zcela uspokojivě, a proto musíme vytvářet revíry, kde se mohou ukryt zajíci, tetřívcí i další zvěř a ptactvo.

Jestliže však výše odstřelu je naplánována tak, aby neohrozila stav zvěře a jestliže stanovená doba hájení a další předpisy jsou přísně dodržovány, k čemu jsou potom rezervace? V některých zemích, kde je dobře organizována kontrola, většinu z nich již zrušili a ponechali pouze dočasně chráněná místa pro stěhovavé vodní ptáky. V rezervacích jsou jen obzvlášť vzácní a choulostiví ptáci a zvěř. Co se týče racionálního využívání přírodních zdrojů, zdálo by se, že už je všechno jasné. Avšak vše teprve začíná. Co změněná pojem "racionální" pro hospodář-

ství? Což když to, co je "racionální" pro jeden rezort, není takové pro jiný rezort? Jak spojit dnešní potřeby se zájmy příštích generací? Jak vůbec hodnotit přírodní bohatství, jak koordinovat jeho využívání v rámci jednotlivých zemí a jak v mezinárodním měřítku?

Tyto a desítky dalších otázek, pramenících ze samotné koncepce racionálního využívání přírodních zdrojů, dnes klepou na dveře a vyžadují neodkladné řešení.

A technický pokrok se řítí stále rychleji vpřed, riziko z prodlení stále vzrůstá. Problémy je třeba řešit hned, všechny změny je nutno provádět bez zbrzdování pokroku; nikdo by nesouhlasil s jeho zdržením, a ani to není dobře možné.

Vědomí blížícího se nebezpečí přinutilo vlády mnoha zemí přistoupit k opatření, která by zabránila ekologické krizi a dovolila jen vědecky podložené postupy při hospodaření v přírodě. Tyto snahy nejsou zatím jednotné, každý stát jde svou cestou, ale přesto je možno již nyní pozorovat některé obecné tendenze. Velkou pozornost všude věnují disciplině a ukázněnosti. Řada států si uvědomila nezbytnost koncentrace celého tohoto úsilí, soustředění sil i prostředků pro dosažení kladného výsledku.

V ČSR byla počátkem roku 1971 ustanovena Rada pro životní prostředí při vládě ČSR, která je koordinacním, poradním a iniciativním orgánem vlády v oblasti ochrany a rozvoje životního prostředí (obdobně i v SSSR). Předsedou Rady je místopředseda vlády ČSR, místopředsedy jsou ministr výstavby a techniky a ministr lesního a vodního hospodářství. Členy jsou hlavní hygienik ČSR, zástupce ministerstva zdravotnictví, zástupce ministerstva zemědělství a výživy, zástupce ČSAV, náměstkové ministra práce a sociálních věcí ČSR, ministra kultury ČSR a místopředsedové krajských národních výborů. Při radách národních výborů jsou zřizovány odborné komise pro životní prostředí, které jsou napojeny na vládní Radu pro životní prostředí.

V Sovětském svazu byly v několika republikách (Ukrajina, Bělorusko, Lotyšsko a další) vytvořeny výbory pro ochranu přírody, které bezprostředně podléhají Radě ministrů těchto republik. Na svazové úrovni byla funkci státní kontroly pověřena hlavní správa ministerstva zemědělství SSSR. Tyto dosavadní velmi užitečné kroky jsou prvními v řadě dalších opatření pro zvýšení koordinace v oblasti využívání přírody.

V Kanadě převzalo odpovědnost za regulaci zásahů do přírody a kontrolu stavu životního prostředí nově zřízené federální ministerstvo, které vzniklo z odboru pro rybolov a lesní hospodářství. Nové ministerstvo navíc přejímá část úkolů ministerstva energetiky (kontrola čistoty

vody), ministerstva národního zdraví a blahobytu (boj proti znečištění atmosféry). Myslivost dříve spadala pod ministerstvo pro otázky Indiánů a rozvoje severských oblastí a nyní byla rovněž přeznačena k nově vytvořenému orgánu.

Obdobně postupovali ve Švédsku, Dánsku, Francii a v řadě dalších zemí. Dnes převládá tendence, která ve všech státech nutně povede k zřizování státních orgánů pro ochranu a racionální využívání přírodních zdrojů, které budou mít velkou pravomoc. Doba to objektivně vyžaduje.

Neméně významné změny probíhají i ve sféře právní. V Sovětském svazu a dalších socialistických zemích otvírá zrušení soukromého vlastnictví široké možnosti pro zásadní řešení těchto otázek. V posledních 10 až 15 letech byly v jednotlivých republikách SSSR přijaty mnohé zákony na ochranu přírody, schváleny zásady hospodaření s půdou a vodou atd. V současné době se do popředí dostává nová právní oblast, týkající se problémů ochrany přírody.

Vlády kapitalistických států se musí potýkat s houzevnatým odporem firem, společností, majitelů půdy a lesů, kteří nemají nejmenší chuti vzdát se svých zisků ve prospěch obecného zájmu. Ale přesto se již podařilo mnohé prosadit. Japonský parlament v roce 1970 schválil 14 důležitých dodatků k zákonu o boji proti znečištění prostředí, které významně zvýšily jeho účinnost; podnikatelé jsou nuceni být odpovědní za vypouštění průmyslových odpadů, uvažuje se o výstavbě nových čisticích zařízení atd.

Americký kongres přijal v roce 1970 zákon o ukládání pokut společnostem a firmám, které zaviní znečištění oceánu i ostatních vod naftou. Pokuta může být značně vysoká - viníci mohou být odsouzeni k zaplacení částky až 14 miliónů dolarů. Byl vytvořen "mimořádný fond" (ve výši 35 milionů dolarů), který bude používán v případech urychlených zásahů proti znečištění vody naftou.

V SSSR byli v posledních letech nejdouci povoláni k trestní odpovědnosti vedoucí pracovníci závodů, jejichž vinou došlo k úhynu ryb v řekách (např. na horním toku Volhy, v okolí Volgogradu apod.). Zvláštní význam se přikládá zdokonalování průmyslových technologií tak, aby byly voda, půda i vzduch co nejméně znečištěny. Existují dvě cesty.

První, zatím základní řešení spočívá ve zmenšování objemu vypouštěných škodlivých látek a v jejich mnohem pečlivějším čištění. Pro tento účel jsou vyvíjeny účinné systémy čisticích zařízení a instalovaný mohutné filtry.

Při zavážce koksu do koksových baterií se do vzduchu dostávají obrovská

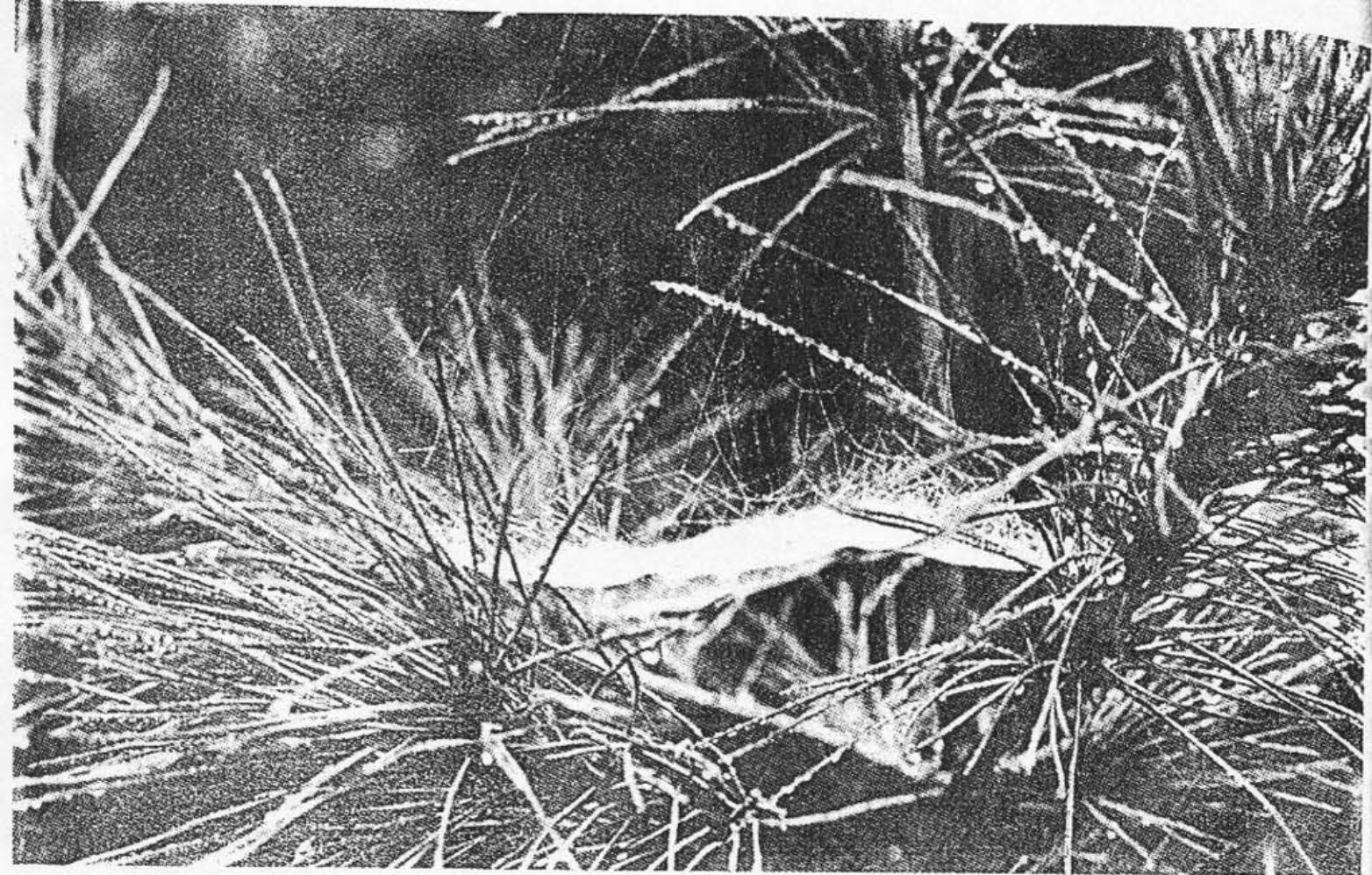

FOTO: MATEJUK, KELLY

kvanta prachu. Zavedením nové technologie bezprašného plnění (Novolipecký hutní kombinát) se snížila prašnost desetkrát.

Již jsme hovořili o tom, jak zdaleka ne vždy uvážené používání pesticidů ohrožuje životní prostředí člověka, jak vzhledem působí na užitečnou faunu a na celou přírodní rovnováhu. I tady už došlo ke slibným změnám k lepšímu. DDT a jeho deriváty byly v mnoha zemích již zakázány. Jak byla chemie hrdá, když tento přípravek přišel na svět! V roce 1948 byl jeho tvůrce vyznamenán Nobelovou cenou - a zde je výsledek...

I další nebezpečné jedy přestávají být používány. Např. již není dovoleno mořit semena sloučeninami metylované rtuti. Vyžadují-li pole a lesy ochranu proti škůdcům a chorobám, jsou hledány přijatelnější prostředky a zkoušeny méně toxicke přípravky.

Hlavní naděje však spočívá v uplatňo-

vání tzv. integrovaných metod, kdy se chemická ochrana rostlin a živočichů spojuje s metodami biologickými. Využívání užitečných živočichů, kteří ničí škůdce zemědělských a lesních kultur, umělé bakteriální infekce škodlivého hmyzu i jeho sterilizace - to jsou všechno způsoby s obrovskými perspektivami.

Můžeme-li jedovaté chemické látky srovnat se skalpelem, po němž chirurg sehá až v krajině případě a s plným vědomím existujícího rizika, pak biologické metody jsou prevencí, nevedou k násilným traumatizujícím zásahům do přírodních dějů, ale pomáhají naopak obrázeně a prozírávě využívat těchto procesů v zájmu člověka.

10/78

círniky

INFORMAČNÍ A METODICKÝ LIST - JAKO NEPRAVIDELNÍK VYDÁVÁ
KSSPP POP PLZEŇ - SPRÁVA CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI SLAVKOVSKÝ
LES PRO AKTIV DOBROVOLNÝCH SPOLUPRACOVNÍKŮ - TISKOVINA

URČENÁ POUZE PRO VNITŘNÍ POTŘEBU - NÁKLAD 300 VÝTIŠKŮ - ČÍSLO 10/78 VYŠLO V XII/78
TISK POVOLEN OK ONV CHEB (T 18-75-PE) ADRESA REDAKCE: SPRÁVA CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ
OBLASTI SLAVKOVSKÝ LES, U SOKOLOVA 119/15, 353 01 MARIÁNSKÉ LÁZNĚ - ŘÍDÍ REDAKČNÍ
RADA VE SLOŽENÍ: KAREL BLOCH, HANA HLAVÁČKOVÁ, JAN HARVÁNEK, VLADIMÍR MAŠÁT prom.
soc., RICHARD ŠVANDRLÍK Ing. VLADIMÍR KAJLÍK